

คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๑

พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต

แปล โดย ผศ.สุเทพ พรหมเลิศ
(ป.ธ.๙, พธ.บ., ศศ.ม.)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY

คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๑

พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต

แต่ง

ผศ.สุเทพ พรหมเลิศ
(ป.ธ.๙, พธ.บ., ศศ.ม.)

แปล

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พิมพ์เผยแพร่

คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๑

- ผู้แต่ง** : พระมหานามเถระและคณะบัณฑิต
ผู้แปล : ผศ.สุเทพ พรหมเลิศ
ผู้ตรวจ : รศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร, ผศ.สมิทธิพล เนตรนิมิตร, **นายรังษี สุทนต์**
ศิลปะและรูปเล่ม : นางลักษณะพัสูกานต์ สุขพิณีจ
ออกแบบปก : นายพิจิตร พรหมลี
พิสูจน์อักษร : นายสุชญา ศิริธัญกร, นายจิระศักดิ์ ธารสุขกระจำง
พิมพ์ครั้งที่ ๑ : กันยายน ๒๕๕๓
จำนวนพิมพ์ : ๑,๐๐๐ เล่ม
ลิขสิทธิ์ : ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ห้ามการลอกเลียนไม่ว่าส่วนใดๆ ของหนังสือเล่มนี้
นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

พระมหานามเถระ
คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค 1.--พระนครศรีอยุธยา :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553
1.พุทธศาสนา --คัมภีร์. 2.พุทธศาสนา --ประวัติ.
I.สุเทพ พรหมเลิศ.ผู้แปล. II.ชื่อเรื่อง.
294.312
ISBN : 978-974-364-919-6

จัดพิมพ์โดย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๑-๑๗ ถนนมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐๒ ๖๒๓ ๕๖๒๔, โทรสาร ๐๒ ๖๒๓ ๕๖๒๓

คำปรารภ

คัมภีร์มหาวงศ์ ได้รับงานโดยพระมหานามเถระชาวลังกาและได้รับงานเพิ่มเติมจนจบโดยคณะบัณฑิต มหาวิทยาลัยได้ดำเนินงานโครงการแปลและจัดพิมพ์คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ในปีงบประมาณ ๒๕๕๐ โดยมอบให้คณาจารย์ของมหาวิทยาลัยแปล ตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ เป็นต้นมา แปลแล้วเสร็จในปีงบประมาณ ๒๕๕๒ ต่อมา มหาวิทยาลัย มอบให้คณะบรรณธิการตรวจแก้ไขอีกครั้งหนึ่งจนได้เนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อให้งานแปลคัมภีร์มหาวงศ์ในครั้งนี้เผยแพร่ไปยังนานาชาติประเทศ จึงได้ดำเนินการให้มีการจัดพิมพ์ขึ้นในปีงบประมาณ ๒๕๕๓

คัมภีร์มหาวงศ์เป็นตำนานที่ว่าด้วยการประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกา แสดงเรื่องพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย และพระราชชาติตั้งแต่พระเจ้ามหาสมมตแห่งชมพูทวีป เป็นต้น แสดงเรื่องเวลาที่พระพุทธศาสนาเผยแพร่ไปยังนานาชาติประเทศ เป็นพงศาวดารที่ได้รับยกย่องเป็นวรรณคดีที่ดีเยี่ยม มีชื่อเสียงที่สุดของชนชาติลังกา ซึ่งเป็นชนชาติที่มีประวัติต่อเนื่องยาวนานกว่า ๒,๕๐๐ ปี ตั้งแต่สมัยพระเจ้าวิชัย พ.ศ.๑ เป็นต้นมา คัมภีร์มหาวงศ์นี้ ถือได้ว่าเป็นงานที่สมบูรณ์มีลีลาการประพันธ์สละสลวยชั้นวรรณคดีที่ดีเยี่ยม สมบูรณ์ด้วยคุณลักษณะด้านภาษาและสำนวนโวหาร คือเริ่มและจบอย่างสมบูรณ์กล่าวถึงราชวงศ์ครบถ้วน

คัมภีร์มหาวงศ์ แบ่งเป็น ๒ ภาค มีเนื้อหาประกอบด้วยบท(ปริจเฉท) รวมทั้งสิ้น ๙๙ บท เฉพาะในภาค ๑ นี้ มีเนื้อหาประกอบด้วย ๖๐ บท จำนวนรวม ๔,๙๕๕ คาถา กล่าวถึงการที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาเกาะลังกา ประดิษฐาน

(๔)

คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๑

พระพุทธศาสนาในลังกาทวีป การสังคายนาพระไตรปิฎก ๓ ครั้ง วงศ์ของพระเจ้า
มหาสมมต พระราชากับการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาและการสงเคราะห์
ประชาชน ตลอดถึงประวัติของโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญในลังกาทวีป

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๑ เล่มนี้ จะอำนวยให้เกิด
ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณคดีพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ในลังกาทวีป
อันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาและผู้สนใจวิชาการทางพระพุทธศาสนาตลอดไป

A handwritten signature in black ink, appearing to be the name of the author, Phra Charan Goekasajarn.

(พระธรรมโกศาจารย์)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทนำ

คัมภีร์มหาวงศ์ เป็นพงศาวดารที่ได้รับยกย่องเป็นวรรณกรรมที่ดีเยี่ยมของ
ชนชาติศรีลังกา ซึ่งเป็นชนชาติที่มีประวัติต่อเนื่องยาวนานกว่า ๒๕๐๐ ปี เป็น
พงศาวดารที่สืบต่อเนื่องกันมาเป็นเวลายาวนาน ตั้งแต่สมัยพระเจ้าวิชัย พ.ศ. ๑
เป็นต้นมา จนจบลงอย่างน่าเศร้าสลด คือ จบลงด้วยการสูญสิ้นของราชวงศ์
กษัตริย์ลังกา สมัยพระเจ้าสิริวิกรมหรือศรีวิกรม พ.ศ. ๒๓๕๘

คัมภีร์มหาวงศ์ที่บันทึกพงศาวดารลังกาเนื้อเรื่องเป็นงานที่สมบูรณ์ คือเริ่ม
และจบอย่างสมบูรณ์ คงยากที่จะมีประเทศใดมีหลักฐานเกี่ยวกับราชวงศ์ครบ
ถ้วนแต่ต้นจนจบราชวงศ์อย่างคัมภีร์มหาวงศ์พงศาวดารลังกา

ความหมายของคำว่า มหาวงศ์

คำว่า “มหาวงศ์” ที่พระมหานามเถระยกขึ้นกล่าวในปณามคาถาว่า

“นมสุลิตวาน สมพุทฺธํ สุสุทฺธํ สุทฺธวํสํ
มหาวํสํ ปวกุขามิ นานานุนาธิการิก”^๑

“ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้บริสุทธิ์
ผู้ประสูติในวงศ์ที่บริสุทธิ์ จะรจนามหาวงศ์ให้บริบูรณ์มิให้บกพร่อง”

ท่านพระมหานามเถระองค์เดียวกันได้อธิบายความหมายแห่งคำว่า
“มหาวงศ์” ไว้ในคัมภีร์วงศ์ตลัปปกาลินี ฎีกามหาวงศ์ว่า

^๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวังโส ปจโม ภาค, (กรุงเทพ-
มหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

“ที่ชื่อว่ามหาวงศ์ เพราะเป็นวงศ์แห่งพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย ผู้มีคุณยิ่งใหญ่ และเพราะเป็นวงศ์แห่งพระราชาทั้งหลาย มีพระเจ้ามโหสถมต (มหาสัมมต) เป็นต้น ผู้เป็นพระราชาที่ยิ่งใหญ่ ดังนั้นมหาวงศ์ จึงหมายถึง วงศ์หรือเชื้อสายแห่งชนกลุ่มใหญ่ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายพุทธวงศ์และฝ่ายชัตตยวงศ์ และเพราะเป็นคัมภีร์ยิ่งใหญ่โดยแสดงเรื่องเล่าที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาลังกาเป็นต้น”

คัมภีร์ที่แสดงเรื่องราววงศ์ต่าง ๆ ด้วยภาษาบาลีมีหลายคัมภีร์ เช่น คัมภีร์พุทธวงศ์ คัมภีร์ที่ปวงศ์ คัมภีร์มหาวงศ์ คัมภีร์อนาคตวงศ์ คัมภีร์โพธิวงศ์ คัมภีร์ท้าววงศ์ (ท้าวธาดวงศ์) คัมภีร์ภูตวงศ์ คัมภีร์ศาสนวงศ์ บรรดาคัมภีร์ ที่กล่าวถึงนี้ คัมภีร์ที่มีชื่อเสียงเลื่องลือมีอยู่ ๓ คัมภีร์ คือ ๑) คัมภีร์พุทธวงศ์ ว่าด้วยวงศ์แห่งพระพุทธเจ้า ๒) คัมภีร์ที่ปวงศ์ ว่าด้วยวงศ์แห่งชนชาวเกาะลังกา และ ๓) คัมภีร์มหาวงศ์ ว่าด้วยวงศ์ของท่านผู้มีคุณยิ่งใหญ่และวงศ์ของผู้ยิ่งใหญ่

๑. คัมภีร์พุทธวงศ์ จัดเป็นพระไตรปิฎก รวมอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ ว่าด้วยวงศ์แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒๕ พระองค์ มีพระที่บึงกรสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้น

๒. คัมภีร์ที่ปวงศ์ เป็นคัมภีร์ที่เก่าที่สุดแสดงเรื่องราวการสังคายนา ๓ ครั้ง และเรื่องราวพระราชวงศ์ที่ปกครองประเทศศรีลังกา และแสดงเรื่องราวที่พระสงฆ์ แดกแยกออกเป็นนิกาย เชื่อกันว่า คัมภีร์ที่ปวงศ์นี้เป็นคัมภีร์ที่ได้รับการชำระ ปรับปรุงเป็นคัมภีร์มหาวงศ์

๓. คัมภีร์มหาวงศ์ ตำนานที่ว่าด้วยการประดิษฐานพระพุทธศาสนาลังกา ทวีป แสดงเรื่องพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายผู้มีคุณยิ่งใหญ่ และพระราชา ผู้ยิ่งใหญ่ ตั้งแต่พระเจ้ามโหสถมตแห่งชมพูทวีป พระเจ้าวิชัย ปฐมบรมกษัตริย์ แห่งเกาะลังกา จนถึงพระเจ้าสิริวิกรมหรือศรีวิกรมพระราชองค์สุดท้ายแห่ง เกาะลังกา แสดงเรื่องเล่าที่พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปยังนานาประเทศ

คัมภีร์มหาวงศ์เป็นวรรณคดีที่ดีเยี่ยมของลังกา เป็นพงศาวดารที่สมบูรณ์ที่สุดของลังกา นักประวัติศาสตร์อาศัยเป็นหลักฐานอ้างอิงมาก ในประเทศไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์โดยตรง บรรดาวรรณคดีบาลี นอกจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกาแล้ว คงไม่มีวรรณกรรมไหนที่สำคัญ และได้รับการอ้างอิงถึงมากไปกว่าคัมภีร์มหาวงศ์

ลักษณะการประพันธ์

คัมภีร์มหาวงศ์ เป็นประพันธ์ประเภทร้อยกรองหรือที่เรียกว่า **ปद्यพนธ์** คือ **คาถาพนธ์** ซึ่งมีลีลาการเรียบเรียงด้วยภาษาอันงดงามสละสลวยและชัดเจน เป็นที่ยกย่องของนักปราชญ์ โดยเฉพาะใน ๓๗ บทแรกนั้นได้รับการยกย่องให้เป็นวรรณกรรมที่ยอมเยียมทั้งทางภาษาและอรรถรส ข้อนี้ย่อมแสดงถึงความเป็นยอดกวีของผู้รจนาเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งทำนรจนาเป็นคาถาล้วน ที่นับได้มีจำนวนถึง ๑๐,๐๐๐๗ คาถา (หนึ่งหมื่นเจ็ดคาถา) แต่ถึงกระนั้นก็ยังมิจกณียบท (ร้อยแก้ว) ปนอยู่แห่งหนึ่ง (ไม่นับข้อความตอนจบแต่ละบท) ซึ่งทำนยกมาจากพระอภิธรรม-ปิฎก ยมก (อภิ.ย. ๓๙/๑/๑) คือตอนที่พระลิตควเถระถามโมคคัลลีสบุตรตีสสมณพ ถึงปัญหาในจิตตยมก (ดู บทที่ ๕ ข้อ ๑๔๖) ดังนั้น การที่บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า มหาวงศ์เป็นวรรณกรรมประเภทร้อยกรองนั้นจึงเป็นการกล่าวโดยนัยที่เรียกว่า **ตัพพหุลงนัย** ซึ่งเป็นนัยที่นำมาใช้ในกรณีที่ต้องการเรียกชื่อกลุ่ม โดยเอาชื่อของสมาชิกที่มีจำนวนมากกว่ามาเป็นชื่อของกลุ่ม อันนี้ก็เปรียบได้กับการที่กล่าวกันว่า “ป่าไผ่” ป่าไผ่มิใช่ว่าจะมีแต่ต้นไผ่ ย่อมจะมีไม้อื่นปนอยู่บ้าง แต่เนื่องจากไม้ไผ่มีจำนวนมากกว่าต้นไม้ชนิดอื่น จึงถูกเรียกว่า ป่าไผ่

ประเภทของฉันทลักษณ์ที่ผู้รจนาเลือกใช้ ประกอบด้วยฉันท์ ๒ ประเภท คือ มาตราพद्यติและวรรณพद्यติ

๑. **มาตราพฤติ** (มตดาวฤติ) -ฉันทที่นับพยางค์โดยกำหนดจำนวนมาตราเป็นเกณฑ์

คาถาในคัมภีร์มหาวงศ์ คาถาที่จัดเป็นมาตราพฤติ มีอยู่ประปรายทั่วไป เช่น นิคมคาถาของบทที่ ๑๗,๑๗ และ ๓๓ เป็น **โอปัจฉันทสกคาถา** ซึ่งเป็นคาถาในกลุ่มของ **เวตาลีชาติ**

๒. **วรรณพฤติ** (วรรณฤติ) -ฉันทที่นับพยางค์โดยกำหนดจำนวนคำเป็นเกณฑ์

คาถาในคัมภีร์มหาวงศ์ โดยมากเป็นคาถาประเภทวรรณพฤติ แสดงถึงความนิยมของกวีในแต่ละยุคว่านิยมใช้ฉันทวรรณพฤติเป็นหลักในการร้อยกรองวรรณกรรม ทั้งนี้คงเป็นเพราะการร้อยกรองวรรณกรรมด้วยฉันทวรรณพฤติ โดยเฉพาะกลุ่มปัฐยาวัตรนั้นมีกฎข้อจำกัดน้อยกว่าฉันทมาตราพฤติ จึงกระทำได้ง่ายกว่าและมีท้องทำนองสละสลวยกว่า

ประเภทของคาถาในคัมภีร์มหาวงศ์ มีอยู่ปรากฏอยู่ ๓ ประเภท คือ

๑. **สมคาถา** คาถาที่มีบาททั้ง ๔ บาท ประกอบด้วยคณะ, ครุ, ลหุ เหมือนกันหมด ได้แก่ กลุ่มคาถามี อินทรวีเชียร เป็นต้น ซึ่งประกอบด้วยคาถาที่มีพยางค์ตั้งแต่ ๑๑ พยางค์ ถึง ๒๒ พยางค์

๒. **อทุสมคาถา** คาถาที่มีบาทมีลักษณะเหมือนกันอย่างละครึ่ง กล่าวคือ บาทที่(๑,๓) เหมือนกัน บาทคู่ (๒,๔) เหมือนกัน ได้แก่ กลุ่มอุปัชาติคาถา (เช่น บาทที่เป็นอินทรวีเชียร บาทคู่เป็นอุปนทรวีเชียร) และโอปัจฉันทสกคาถา

๓. **วิสมคาถา** คาถาที่มีบาททั้ง ๔ ประกอบด้วยคณะ, ครุ, ลหุ ที่แตกต่างกัน ได้แก่ กลุ่มคาถามีปัฐยาวัตรเป็นต้น ซึ่งมีมากที่สุด ในคัมภีร์มหาวงศ์

อนึ่ง เฉพาะที่กล่าวมานี้เป็นกลุ่มคาถาที่มีชื่อปรากฏอยู่ในคัมภีร์วุตโตทัยเท่านั้น ในคัมภีร์มหาวงศ์ยังมีคาถาที่ไม่มีชื่อปรากฏอยู่ในคัมภีร์วุตโตทัย แต่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์รุ่นหลัง คือ คัมภีร์ฉันทโฆฏฐี ซึ่งรจนาโดยท่านวิสุทธาจารย์เถระ ชาวพม่า เช่น ในบทที่ ๕ คาถาที่ ๒๘๒ และบทที่ ๑๙ คาถาที่ ๘๕ มีคาถาประเภทสมคาถา (๑๓ พยางค์) ชื่อ มัตตมยूरคาถา (สูตรว่า เวเทรณธโม ตยสคา มตตมยूर - มัตตมยूरคาถาประกอบด้วย ม-ต-ย-ส คณะ และครุ ในทุก ๆ บาท พร้อมกับมีการหยุดยติที่พยางค์ที่ ๔ และที่ ๙, ฉันทโฆฏฐี ปริจเฉท ๒/๑๐๙) ที่เป็นเช่นนี้ เพราะคัมภีร์มหาวงศ์ (บทที่ ๑-๓๗) เกิดก่อนคัมภีร์วุตโตทัย แต่เนื่องจากคัมภีร์วุตโตทัยคงจะอาศัยคัมภีร์ฉันทโฆฏฐีเล่มใดเล่มหนึ่งเป็นแนวในการแต่ง จึงทำให้รายชื่อฉันทโฆฏฐีในคัมภีร์มหาวงศ์ไม่มีอยู่ในคัมภีร์วุตโตทัย แต่ปรากฏในคัมภีร์มัฏฐีซึ่งเป็นคัมภีร์รุ่นหลัง

คัมภีร์มหาวงศ์นี้ประดับด้วยคาถาประเภทวิสมคาถาหรือกลุ่มคาถาปัฏฐาวัตตรประกอบด้วยลักษณะฉันทโฆฏฐีฉันทโฆฏฐี คือฉันทที่มีบาทละ ๘ พยางค์ ที่นับได้จำนวน ๙,๘๗๘ คาถา และประดับด้วยคาถาประเภทสมคาถา คือวสันตดิลก สัทธา อินทรวีเชียร อุเปนทรวีเชียร อินทรวงศ์ วงส์ฐฐะ ส่วนที่เหลือประดับด้วยคาถาประเภทอัทธสมคาถา กล่าวคือ ฝ่ายมาตราชพฤติ ได้แก่โอปัจฉันทสกคาถา ฝ่ายวรรณพฤติได้แก่อุปัชชาติคาถาบางอย่าง

การแบ่งคัมภีร์มหาวงศ์

คัมภีร์มหาวงศ์นี้มีการแบ่งเนื้อหาออกเป็นภาคหรือตอน ดังนี้

๑. ท่านโสสมปาละ ชยวารธนะ (Somapala Jayawardana) ชาวศรีลังกา ผู้แต่งหนังสือคู่มือวรรณคดีบาลี (Handbook of Pali Literature) ได้แบ่งมหาวงศ์ออกเป็น ๕ ภาค เพื่อสะดวกแก่การอ้างอิง ดังนี้

ภาค ๑ บทที่ ๑ ถึงบทที่ ๓๗ (คาถาที่ ๕๒ บางฉบับเป็นคาถาที่ ๕๐)
 ภาค ๒ บทที่ ๓๗ (คาถาที่ ๕๓) ถึงบทที่ ๗๙
 ภาค ๓ บทที่ ๘๐ ถึงบทที่ ๙๐ (คาถาที่ ๑๐๕)
 ภาค ๔ บทที่ ๙๐ (คาถาที่ ๑๐๕) ถึงบทที่ ๑๐๐
 ภาค ๕ บทที่ ๑๐๑

๒. สมเด็จพระเจ้าทรงราชานุภาพ ทรงแบ่งเป็น ๖ ตอน ตามยุคสมัยของผู้แต่ง ดังนี้

- ตอนที่ ๑ บทที่ ๑-๓๘ พระมหานามเถระแต่ง
 ตอนที่ ๒ บทที่ ๓๙ พระเจ้าปรีกัมพพหุมหาราช มีรับสั่งให้แต่ง แต่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง
 ตอนที่ ๓ บทที่ ๔๐-๔๒ ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง และเวลาในการแต่ง
 ตอนที่ ๔ บทที่ ๔๓-๔๖ พระเจ้าเกียรติศิริราชสิงห์หรือกิตติศิริราช-
 สีมะมีรับสั่งให้พระสรณังกร พระสังฆราชแต่ง
 ตอนที่ ๕ บทที่ ๔๗-๕๘ ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและเวลาในการแต่ง
 ตอนที่ ๖ บทที่ ๕๙-๑๐๑ พระศิริสุมังคลเถระแต่ง^๒

๓. ศาสตราจารย์วิลเลียม ไกเกอร์ (Wilhelm Geiger) ผู้ตรวจชำระจัดพิมพ์คัมภีร์มหาวงศ์ภาษาบาลี อักษรโรมัน ได้แบ่งเป็น ๒ ภาค คือ ภาค ๑ (บทที่ ๑ ถึงบทที่ ๓๗ คาถาที่ ๕๐) เรียกว่า **มหาวงศ์** ภาค ๒ (บทที่ ๓๗ ตั้งแต่คาถาที่ ๕๑) จนจบ เรียกว่า **จุฬวงค์**

ท่านโสมपालะ ชยวราธนะ ได้แสดงทัศนะไว้ในหนังสือคู่มือวรรณคดีของท่านว่า

^๒ กรมศิลปากร, กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, คำนำ, **วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๓๔), หน้า (๒)-(๓).

“ชื่อของคัมภีร์นี้มีปรากฏในคาถาแรกของคัมภีร์มหาวงศ์ว่า มหาวังศ์ ปวกุขามิ” ข้าพเจ้าจะรจนามหาวงศ์ และมีปรากฏในข้อความตอนท้ายของแต่ละปริเฉทด้วย ดังนั้น เราจึงเรียกคัมภีร์นี้ว่า มหาวงศ์ ส่วนท่านวิลเลียม ไกเกอร์ ผู้ตรวจชำระและแปลคัมภีร์มหาวงศ์ มีความเห็นแตกต่างออกไปโดยเรียกมหาวงศ์ส่วนหน้า ๓๗ ปริเฉทว่า มหาวงศ์ ส่วนที่เหลือเรียกว่า จุฬวงศ์ ดูเหมือนท่านไกเกอร์จะลืมนึกไปว่า คำว่า จุฬวงศ์ นั้นไม่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์มหาวงศ์เลย”

ท่านพุทธทศตเถระผู้ตรวจชำระจัดพิมพ์คัมภีร์มหาวงศ์ภาษาบาลี อักษรสิงห์ ฉบับที่ใช้เป็นต้นฉบับปริวรรต จัดพิมพ์เป็นคัมภีร์มหาวงศ์ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนี้ ไม่เห็นด้วยกับการแบ่งเป็นมหาวงศ์และจุฬวงศ์ ดังนั้น ท่านจึงใช้คำว่า “มหาวงศ์เท่านั้น”

ความจริง ในคัมภีร์มหาวงศ์ปรากฏคำว่า มหาวงศ์และจุฬวงศ์(จุฬวงค์) อยู่ด้วย ดังข้อความในคัมภีร์มหาวงศ์ภาค ๒ บทที่ ๙๗ ข้อ ๗๖ ว่า

“อิจฺเจวํ นิจฺจยํ กตฺวา จินฺเดนฺโต มนุชาธิโป
มหาวังสมฺหิ ราชนํ จุลวํเส จ ราชนํ ๗๗”^๑

“พระเจ้ากิตติสิริราชสีหะทรงพระราชดำริถึงพระราช (ที่ระบุ) ในคัมภีร์มหาวงศ์และในคัมภีร์จุฬวงศ์ ทรงตรวจสอบคัมภีร์มหาวงศ์ที่มีในลังกาทวีปซึ่งมีผู้แต่งเรื่องราวโบราณรจนาไว้เป็นคาถามาแต่ยุคก่อนตั้งแต่เรื่องพระเจ้ามหาราชมมตจนถึงเรื่องเมืองหัตถิเสลบุรี ทรงเทียบกับตำนานราชวงศ์ของพระราชาลังกาที่นำมาจากแดนสามินทะ(ประเทศสยาม) ครั้น

^๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวังโส ทูตโย ภาโค, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๑), หน้า ๓๔๕.

ทรงทราบว่าคัมภีร์ทั้ง ๒ บทพร้อมบางตอน จึงรับสั่งให้เขียน (ชำระ) พระประวัติของพระเจ้าปรักกมพาหุเป็นต้นที่ไม่มีปรากฏตอนหนึ่ง ประกาศสดุดีราชวงศ์ให้ปรากฏมาจนทุกวันนี้”

จากหลักฐานนี้ทำให้ทราบว่า ในรัชสมัยของพระเจ้ากิตติสิริราชสีหะ (พ.ศ. ๒๒๕๐) ได้มีคัมภีร์จุฬวงศ์แล้ว แต่เนื่องจากข้อความตอนจบท้ายบทระบุว่า มหาวงศ์ไว้ในบทที่ ๕๗ จนถึงบทที่ ๕๙ ซึ่งเป็นบทสุดท้าย(ไม่รวมบทภาคผนวก) จึงเป็นไปได้ว่ามีการผนวกคัมภีร์จุฬวงศ์รวมเข้ากับคัมภีร์มหาวงศ์

อนึ่ง ผู้แปลได้ตรวจสอบรายชื่อคัมภีร์ ๕๗ คัมภีร์ที่ประเทศสยามส่งไป ยังลังกาในรัชสมัยของพระเจ้าบรมโกษฐ ในปีจุลศักราช ๑๑๑๘ พ.ศ. ๒๒๕๙ นั้น พบว่ามีคัมภีร์มหาวงศ์รวมอยู่ด้วย เรียกชื่อว่า มหาวังสปรกณ์ (๑ คัมภีร์) แต่ไม่ปรากฏชื่อคัมภีร์จุฬวงศ์^๔

ผู้รจนาคัมภีร์มหาวงศ์

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้รจนาคัมภีร์มหาวงศ์นั้น สมเด็จพระยาตำราจรราชานุภาพ ได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือมหาวงศ์แปลว่า

หนังสือมหาวงศ์ ฉบับภาษาบาลีแต่งเป็นคาถา แบ่งเรื่องเป็น ๑๐๑ ปริจเฉท แต่ไม่ปรากฏหัวต่อปริจเฉทที่ ๔๐ กับปริจเฉทที่ ๔๓ ว่าอยู่ตรงไหน ถ้านับจำนวนปริจเฉทขาดอยู่ ๒ ปริจเฉท แต่ว่าเรื่องติดต่อกันดีไม่บกพร่องจึงเห็นว่าเป็นแต่ตกหัวต่อ เห็นจะเป็นด้วยแต่งกันหลายยุคหลายคราว และผู้แต่งมากด้วยกัน เพราะหนังสือมหาวงศ์แต่งเป็นตอนๆ มาดังนี้ คือ

^๔ ดู สมเด็จพระยาตำราจรราชานุภาพ, **เรื่องประติษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป ฉบับมติชน**, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๖), หน้า ๓๐๑.

- ตอนที่ ๑** พระมหานามแต่งตั้งแต่ปริจฉาที่ ๑ จนจบปริจฉาที่ ๓๘ กล่าวเรื่องพงศาวดารตั้งแต่มนุษย์แรกไปแย่งยักษ์อยู่เมืองลังกา และกล่าวถึงประวัติพระศาสนาตั้งแต่พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระสงฆ์สาวกทำสังคายนา ๓ ครั้ง แล้วพระมหินทเถระไปประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกาทวีป เมื่อครั้งพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะเป็นต้นมาจนถึงแผ่นดินพระเจ้ามหาเสนเมื่อ พ.ศ. ๘๐๔ หนังสือมหาวงศ์ตอนพระมหานามแต่งจบเพียงนี้ มีผู้อื่น^๕ แต่งฎีกามหาวงศ์ตอนนี้ไว้ด้วยอีกคัมภีร์ ๑ หนังสือมหาวงศ์ที่แปลเป็นภาษาไทยในรัชกาลที่ ๑ เมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๓๙ ก็แปลเพียงตอนที่ ๑ ที่กล่าวมานี้
- ตอนที่ ๒** พระเจ้าปรักกมพาทุมหาราช ซึ่งเสวยราชย์ในลังกาทวีปในระหว่าง พ.ศ. ๑๖๕๙ จน พ.ศ. ๑๗๒๙ มีรับสั่งให้แต่งต่ออีกปริจฉา ๑ เฉพาะปริจฉาที่ ๓๙ ปริจฉาเดียว ผู้ใดแต่งหาปรากฏชื่อไม่ ปริจฉานี้พิมพ์อยู่ข้างต้นในสมุดเล่มนี้
- ตอนที่ ๓** ตั้งแต่ปริจฉาที่ ๔๐ จนถึงปริจฉาที่ ๔๒ รวม ๓ ปริจฉา ว่าแต่งกันหลายคน ใครแต่งและแต่งเมื่อครั้งไหนหาปรากฏไม่ได้พิมพ์ไว้ในสมุดเล่มนี้เหมือนกัน
- ตอนที่ ๔** ตั้งแต่ปริจฉาที่ ๔๓ จนถึงปริจฉาที่ ๔๖ รวม ๔ ปริจฉา ว่าพระเจ้าเกียรติศิริราชสิงห์ซึ่งเสวยราชย์ในระหว่าง พ.ศ. ๒๒๙๐ จน พ.ศ. ๒๓๒๔ คือพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่ให้มาขอพระสงฆ์สยามมีพระอุบาสิเป็นต้นไปให้อุปสมบทตั้งศาสนวงศ์ให้กลับมีในลังกาทวีป เมื่อแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษรั้นั้น มีรับสั่งให้แต่ง ผู้ที่แต่งเห็นจะ

^๕ ความจริง คัมภีร์วังสภานุ์ปกาลินี ฎีกามหาวงศ์ แต่งโดยพระมหานามรูปเดียวกัน

เป็นพระสรณังกร ซึ่งเป็นที่พระสังฆราช ตอนนี้ก็พิมพ์อยู่ในสมุด เล่มนี้เหมือนกัน

ตอนที่ ๕ ตั้งแต่ปริจเฉทที่ ๔๗ จนถึงปริจเฉทที่ ๙๘ รวม ๕๑ ปริจเฉท ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เป็นของแต่งในชั้นหลัง พิมพ์อยู่ในสมุดเล่มนี้จนปริจเฉทที่ ๖๔

ตอนที่ ๖ ตั้งแต่ปริจเฉทที่ ๙๙ จนถึงปริจเฉทที่ ๑๐๑ รวม ๓ ปริจเฉท ทราบว่าพระเถระชื่อศรีสุมังคละ นายกวิทโยบริเวณแต่ง มาจบเรื่องเพียงสิ้นราชวงศ์กษัตริย์สิงหฬเมื่อ พ.ศ.๒๓๕๘ เมื่อลังกาทวิป ตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ หมุดเรื่องมหาวงศ์เพียงเท่านั้น^๖

ท่านโสมปาละ ชยวารธนะ ได้กล่าววิจารณ์ถึงผู้รจนาคัมภีร์มหาวงศ์ไว้ว่า

มหาวงศ์ ภาคที่ ๑ กล่าวกันว่า แต่งโดยท่าน มหานามเถระ ผู้พำนักที่วัดมหาบริเวณ ซึ่งสร้างโดยท่านเสนาบดีที่ขมสันทะ โดยอาศัยการแปลรวบรวมจากอรรถกถาภาษาสิงหฬเป็นข้อมูล^๗

ในมหาวงศ์ระบุไว้ว่า ท่านมหานามผู้พำนักอยู่ที่วัดที่ขมสันทบริเวณ เป็นน้องชายของพระมารดาพระเจ้าธาดุเสนะ และยังคงบวชให้พระเจ้าธาดุเสนะด้วย และยังได้รับบริจาควัดปัปพตวิหารที่สีหคิรี โดยพระเจ้าโมคคัลลานะที่ ๑ (พ.ศ. ๑๐๓๘-๑๐๕๖ หรือ ค.ศ. ๔๙๕-๕๑๓)

^๖ กรมศิลปากร, กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, คำนำ, **วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๓๔), หน้า (๑๘-๑๙).

^๗ ดู บทนิคมของคัมภีร์วังสัดถ์ปกาสินี มหาวังสฎีกา.

อนึ่ง คัมภีร์สัทธัมมปปกาลินี (อรรถกถาของปฏิสัมภิทามรรค) ซึ่งรจนาโดยท่านมหานามะเหมือนกัน ปรากฏว่ารจนาภายหลังจากที่พระเจ้าโมคคัลลานะที่ ๑ สิ้นพระชนม์แล้ว ๓ ปี^๙ นั่นคือ พ.ศ. ๑๐๕๙ หรือ ค.ศ. ๕๑๖ ซึ่งเป็นยุคเดียวกับยุคของคัมภีร์มหาวงศ์ จึงอาจเป็นไปได้ว่า ทั้งคัมภีร์มหาวงศ์และคัมภีร์สัทธัมมปปกาลินีนั้น รจนาโดยท่านมหานามะ องค์เดียวกัน โดยรจนาคัมภีร์มหาวงศ์ก่อน ซึ่งจะก่อนมากน้อยเพียงใดนั้นไม่เป็นที่ทราบชัด แต่คัมภีร์มหาวงศ์นี้จะต้องรจนาภายหลังจากที่พระเจ้าธาดุเสนะสิ้นพระชนม์แล้ว (๑๐๐๐-๑๐๒๐ หรือ ค.ศ. ๔๕๗-๔๗๗) ดังจะเห็นได้ว่า ในคัมภีร์มหาวงศ์ภาคที่ ๑ นี้ไม่ปรากฏพระนามของพระเจ้าธาดุเสนะอยู่เลย

ภาคที่ ๒ เชื่อกันว่าแต่งในรัชสมัยของพระเจ้าปรักกมพาหุที่ ๑ (พ.ศ. ๑๖๙๖-๑๗๒๙ หรือ ค.ศ. ๑๑๕๓-๑๑๘๖) โดยท่านธัมมกิตติ ศิษย์ของท่านสารีบุตร ผู้รจนาคัมภีร์สารัตถทีปนีฎีกา แต่ถึงกระนั้น ก็ยังเป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่ยังหาหลักฐานยืนยันไม่ได้ ในคัมภีร์ท้าววงศ์ระบุว่า ผู้รจนาคัมภีร์ท้าววงศ์ก็คือ พระธัมมกิตติ โดยได้รับการอาราธนาจากท่านเสนาบดีปรักกมะ ผู้ช่วยกษัตริย์แก่พระนางสีลาวดี เป็นครั้งที่ ๓ ใน พ.ศ. ๑๗๕๔ (ค.ศ. ๑๒๑๑)

ภาคที่ ๓ ไม่ปรากฏปีและนามผู้แต่ง แต่ถึงกระนั้นก็พึงทราบว่าภาคที่ ๓ นี้ แต่งเสร็จก่อนรัชสมัยของพระเจ้าเกียรติศิริราชสิงห์ (พ.ศ. ๒๒๙๐-๒๓๔๑ หรือ ค.ศ. ๑๗๔๗-๑๗๙๘) ผู้ทรงให้การอุปถัมภ์ในการรจนามหาวงศ์ภาคที่ ๔

ภาคที่ ๔ รจนาโดยท่านติพโฏฐวาเว พุทธรักขิตเถระ โดยการอาราธนาของพระเจ้าเกียรติศิริราชสิงห์

^๙ ดู ปฏิสัมภิทามัคค์ฎกถา ๒/๓๗๖.

ภาคที่ ๕ รจนาโดยท่านอิกกทเว ศรีสุมังคลเถระ และบัณฑิตพดู-
วันตุทเว ปี พ.ศ. ๒๔๒๐ หรือ ค.ศ. ๑๘๗๗

อนึ่ง เกี่ยวกับผู้รจนามหาวงศ์ภาคแรก คือ พระมหานามะ ซึ่งเป็นศิษย์
ของพระอรรถกถาจารย์นามว่า อุปเสนเถระ นั้น มีผลงานเป็นที่ปรากฏ ๒ คัมภีร์
คือ คัมภีร์มหาวงศ์ และคัมภีร์สังฆมัตตปาฐกานี สำหรับประวัติย่อของผู้แต่งคัมภีร์
มีระบุไว้ในสังฆมัตตปาฐกานีว่า พระมหานามะเป็นผู้รจนา ภายหลังจากที่พระเจ้า
โมคคัลลานะที่ ๑ พ.ศ. ๑๐๓๘-๑๐๕๖ หรือ ค.ศ. ๔๙๕-๕๑๓ ลี้พระชนม์
แล้ว ๓ ปี นั่นคือ ปี พ.ศ. ๑๐๕๙ หรือ ค.ศ. ๕๑๖ ซึ่งน่าจะเป็นช่วง
บั้นปลายชีวิตของพระเถระด้วย เกี่ยวกับเรื่องนี้ พระพุทธทศตเถระได้กล่าววิจารณ์
ไว้ในหนังสือเถรวาทของท่านว่า ตอนที่พระมหานามะรจนาคัมภีร์สังฆมัตต-
ปาฐกานีนั้น ท่านน่าจะมียายุไม่ต่ำกว่า ๙๕ ปี ส่วนในคัมภีร์มหาวงศ์ไม่ได้ให้
ข้อมูลเกี่ยวกับผู้แต่งและวันเดือนปีที่แต่งไว้เลย แต่ที่ทราบว่าเป็นผู้แต่ง ก็เพราะ
มีกล่าวไว้ในคัมภีร์สังฆมัตตปาฐกานี ฎีกาของมหาวงศ์เองว่า มหาวงศ์นี้รจนาขึ้น
ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐ โดยพระมหานามเถระ ผู้พำนักอยู่ที่วัดมหาปริเวณะ
อันเป็นวัดที่สร้างโดยท่านเสนาบดีที่ฆสันทะ โดยข้อมูลนี้ได้รับการยืนยันจากมหา-
วงศ์ภาค ๒ ที่แต่งขึ้นภายหลังที่พระเจ้าปรักกมพาหุที่ ๑ พ.ศ. ๑๖๙๖-๑๗๒๙
หรือ ค.ศ. ๑๑๕๓-๑๑๘๖ ลี้พระชนม์แล้ว

ที่กล่าวมานี้ย่อมชี้ให้เห็นว่า มหาวงศ์ภาคแรกน่าจะแต่งขึ้นในช่วงใด
ช่วงหนึ่ง ภายหลังกาลพระชนม์ของพระเจ้าธาดุเสนะ (พ.ศ. ๑๐๐๒-๑๐๒๐ หรือ
ค.ศ. ๔๕๙-๔๗๗)

วัตถุประสงค์ของผู้รจนา

สมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายวัตถุประสงค์ของการรจนาคัมภีร์มหาวงศ์ว่า

พระมหานามชี้แจงในเหตุที่จะแต่งหนังสือเรื่องนี้ว่า เดิมเรื่องพงศาวดารลังกาทวีปที่มีอยู่เป็นภาษาสิงหลหลายเรื่อง ท่านรวบรวมมาแต่งเป็นภาษาบาลี ความประสงค์ของพระมหานามที่แต่งหนังสือมหาวงศ์นี้เพื่อจะเรียบเรียงตำนานพระพุทธศาสนาในลังกาทวีปเป็นสำคัญ หนังสือมหาวงศ์จึงมีทั้งเรื่องพงศาวดาร บ้านเมืองและเรื่องประวัติพระพุทธศาสนาประกอบกัน ด้วยเหตุนี้ เมื่อเป็นหนังสือเก่า จึงเป็นที่นับถือกันทั้งในทางพงศาวดารบ้านเมืองแลในทางพระศาสนา โดยถือว่าเป็นหนังสือสืบอายุพระศาสนา พระสงฆ์ซึ่งศึกษาคติตามลัทธิลังกาวงศ์ในชั้นหลังมา จึงพยายามเอาอย่างพระมหานามมาแต่งเรื่องพงศาวดารแลตำนานพระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ เป็นภาษาบาลี ว่าเฉพาะประเทศนี้ เช่นเรื่องชินกาลมาลินี ซึ่งพระรัตนปัญญาตแต่งที่เมืองเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๙ นั้น เป็นต้น ก็คือเอาอย่างมาจากหนังสือมหาวงศ์นี้เอง^๙

อิทธิพลและความสำคัญแห่งคัมภีร์มหาวงศ์

ในบรรดาวรรณคดีพุทธศาสนาภาษาบาลี นอกจากพระไตรปิฎกที่เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยแล้วนั้น อาจกล่าวได้ว่า คัมภีร์มหาวงศ์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวรรณกรรมพุทธศาสนาภาษาบาลี และวรรณกรรมพุทธศาสนาภาษาพื้นเมือง

^๙ กรมศิลปากร, กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, คำนำ, **วรรณกรรมรัตนโกสินทร์ เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๓๔), หน้า (๑๘).

คัมภีร์มหาวงศ์เป็นที่รู้จักแพร่หลายในประเทศไทยมานานแล้ว และเป็นคัมภีร์ที่มีอิทธิพลต่อวรรณคดีไทยทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย ในหนังสือไตรภูมิพระร่วงซึ่งประมาณว่าแต่งเมื่อปี พ.ศ. ๑๘๔๔ ได้มีเรื่องราวของพระเจ้าอโศกมหาราช ตอนทดลองบุญบารมีของพระนางอสนีมิตตา พระมเหสี ซึ่งไม่ปรากฏในคัมภีร์ใดนอกจากในคัมภีร์มหาวงศ์^{๑๐}

เนื้อเรื่องของคัมภีร์มหาวงศ์ ในส่วนที่มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมพุทธศาสนา ภาษาบาลีที่แต่งในประเทศไทย คือ ตอนที่ว่าด้วย พุทธประวัติของพระศากยโคดมพุทธเจ้า เรื่องของพระพุทธเจ้าในอดีต การประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกาทวีป การสังคายนาพระไตรปิฎก ๓ ครั้ง และประวัติของโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญในลังกาทวีป ข้อความเหล่านี้จะปรากฏให้เห็นได้บ่อยครั้งในคัมภีร์ต่างๆ เช่น คัมภีร์สารัตถสังคหะ คัมภีร์ชินกาลมาลี คัมภีร์สังคีตยวงศ์

ในคัมภีร์ชินกาลมาลีที่พระรัตนปัญญาเถระแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๐ ได้คัดลอกข้อความหลายตอนจากคัมภีร์มหาวงศ์ เช่น การสังคายนา ๓ ครั้ง ตอนพระมหินทเถระมาลังกาทวีป การอัญเชิญต้นพระศรีมหาโพธิมาลังกาทวีป พระธาตุนคราขัญญมาลังกาทวีป การมาของพระธาตุเขี้ยวแก้วเบื้องขวาและพระธาตุนคราตมที่ยังคนเจดีย์ มริจจเจดีย์ โลหปราสาท และสุวรรณมาลิกเจดีย์ เป็นต้น^{๑๑}

ในคัมภีร์สัทธัมมสังคหะที่พระธัมมกิตติมหาสามี แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๐๐๐ อ แต่งเป็นร้อยกรองผสมร้อยแก้ว ในส่วนที่เป็นร้อยกรอง (คาถา) นั้น หลังจากท่านกล่าววอนบ่นอมพระรัตนตรัยแล้วก็เริ่มด้วยคาถาจากคัมภีร์มหาวงศ์ว่า

^{๑๐} ดู องค์การค้าของคุรุสภา, **ไตรภูมิภค หรือไตรภูมิพระร่วง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๑๓๕-๑๕๕, **วรรณกรรมสมัยสุโขทัย**, ๒๕๓๙, หน้า ๙๒-๑๐๓.

^{๑๑} ดู กรมศิลปากร, กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, **วรรณกรรมรัตนโกสินทร์ เล่ม ๔ ชินกาลมาลีปกรณ์**, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑๗-๒๔๕.

“ที่ปงฺกราทโย ปุรา สมฺพุทฺธเจ จตุวีสติ
 อาราธตฺวา มหาวิโร เตหิ โภธาย พุยาโกโต”^{๑๒}

พระศาสดาผู้มีความเพียรมากของเราทั้งหลาย ได้ยังพระพุทธเจ้า
 ในปางก่อน ๒๔ พระองค์มีพระที่ปงฺกรพุทธเจ้าเป็นต้น
 ให้ทรงพอพระทัยแล้วได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้า
 ทั้ง ๒๔ พระองค์ว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

คาถานี้ ต่างกันเฉพาะบาทที่ ๑ (ที่ปงฺกราทโย ปุรา) เท่านั้น คัมภีร์
 สัทธัมมสังคหะถือว่าได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์มหาวงศ์ด้วยส่วนหนึ่ง ซึ่งบางแห่ง
 ก็ความขัดแย้งจนต้องนำมาลงเป็นเชิงอรรถในคัมภีร์มหาวงศ์ เช่น ในบทที่ ๓๗ คาถา
 ที่ ๒๒๐ บาทที่ ๓-๔ ว่า

วุดฺติ วุดฺติ วียากาลิ วิโรธมฺปิ จ ทสฺสยิ^{๑๓}

พระเรวตมหาเถระตอบมนต์ทุกบทที่พุทธโฆสถามพบออกแล้ว ๆ
 พร้อมกับได้ชี้ข้อผิดพลาด

ส่วนคัมภีร์สัทธัมมสังคหะพยัญชนะต่างกันเล็กน้อยว่า

ปฺภูจํ ปฺภูจํ วียากาลิ วิโรธมฺปิ จ ทสฺสยิ^{๑๔}

ท่านพระเรวตมหาเถระตอบมนต์ทุกบทที่พุทธโฆสถามพถามแล้ว ๆ
 พร้อมกับได้ชี้ข้อผิดพลาด

^{๑๒} สหุทมฺมสํกฺท. ๑/๕.

^{๑๓} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิไล ปรีโม ภาค, (กรุงเทพ-
 มหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๕๐), หน้า ๒๘๘.

^{๑๔} สหุทมฺมสํกฺท. ๗/๖.

และอีกตอนหนึ่งของคัมภีร์มหาวงศ์บทที่ ๓๗ คาถาที่ ๒๒๙ ที่ว่า

สาริปุตตาทิคีตญจ ภถามคัค สเมกขีย
 กตา สีหฬภาสาย สีหฬesu ปวดตติ^{๑๕}

...(ภถามรรค)ที่พระสารีบุตรเป็นต้นร้อยกรองไว้ พระสังคีติกาจารย์
 ได้ยกขึ้นสังคายนาทั้ง ๓ ครั้ง อรรถภถานันยังมีเผยแพร่อยู่ในหมู่ชาวสีหฬ

คัมภีร์สัทธัมมสังคหะได้นำมาแสดงพยัญชนะแตกต่างกันเล็กน้อยว่า

สาริปุตตาทิหิ กตัม ภถามคัค สเมกขีย
 กตา สีหฬภาสาย สีหฬesu ปวดตติ^{๑๖}

...(ภถามรรค)ที่พระสารีบุตรเป็นต้นแต่งไว้ พระสังคีติกาจารย์ได้ยกขึ้น
 สังคายนาทั้ง ๓ ครั้ง อรรถภถานันยังมีเผยแพร่อยู่ในหมู่ชาวสีหฬ

ในคัมภีร์มหาวงศ์ฉบับมหาจุฬานี้ ได้นำคำว่า ปุณฺจํ ปุณฺจํ และคำ
 ว่า สาริปุตตาทิหิ กตัม มาลงเป็นเชิงอรรถ

นอกจากเนื้อเรื่องของคัมภีร์มหาวงศ์ที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อวรรณคดี
 พุทธศาสนาภาษาบาลีในประเทศไทย เช่น คัมภีร์ชินกาลมาลีและคัมภีร์
 สัทธัมมสังคหะแล้วยังมีอิทธิพลต่อวรรณคดีพุทธศาสนาภาษาพื้นเมือง เช่น
 ตำนานมูลศาสนา และคัมภีร์อุรังคธาตุ แนวการเขียนของคัมภีร์มหาวงศ์ที่ว่า
 ด้วยการประดิษฐานพระพุทธรูปในลังกาทวีป การเสด็จมาถึงของพระพุทธเจ้า
 และการมีพุทธทำนายว่าดินแดนแห่งนี้จะรุ่งเรืองไปด้วยพระพุทธรูปไปชั่ว

^{๑๕} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิไล ปรีโม ภาค, (กรุงเทพ-
 มหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๕๐), หน้า ๒๘๙.

^{๑๖} สหุทธมมสังคห ๗/๑๖.

กาลนาน จะมีวงศ์ของพระเจ้าแผ่นดินที่เป็นองค์จักรศาสนูปถัมภกพระพุทธศาสนา
สืบๆ ต่อไป ได้มีอิทธิพลต่อการเขียนคัมภีร์พระพุทธศาสนาในเมืองไทยทั้งสิ้น

คัมภีร์มหาวงศ์ฉบับภาษาบาลีในประเทศไทย

คัมภีร์มหาวงศ์ฉบับภาษาบาลีในประเทศไทยยังไม่เคยจัดพิมพ์เป็นเล่ม
หนังสือ ที่มีอยู่เป็นฉบับโบราณจารอักษรขอม ที่พบข้อมูลมีเพียงบทที่ ๑-๓๗
(คาลาที่ ๕๐) ตรงกับต้นฉบับแปลนี้ ฉบับโบราณจารอักษรขอม ๓๗ บท จัดเป็น
ผูกมี ๑๕ ผูกบ้าง ๑๖ ผูกบ้าง (ตามข้อมูลของผู้สำรวจคัมภีร์โบราณของวัด
บวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ)

คัมภีร์มหาวงศ์โบราณที่คณะผู้ตรวจชำระใช้ตรวจสอบเพื่อจัดทำต้นฉบับ
ภาษาบาลีอักษรไทยนั้น พบว่ามีอยู่ ๑ ชุด จำนวน ๑๕ ผูก มี ๓๘ บท
เป็นฉบับทองที่โบราณจารอักษรขอมได้ตรวจสอบตอนจบแต่ละบทปรากฏว่าลงบท
พิรุณไป คือ พอจบบทที่ ๓๒ (ฉบับโบราณ ผูกที่ ๑๔) แล้วสอบข้อความดู
ตลอด ห่าง จากท้ายบทที่ ๓๒ หกลาน จบบทที่ ๓๔ ซึ่งความจริงเป็นบทที่
๓๓ ข้อนี้คง เป็นเหตุให้คัมภีร์มหาวงศ์ภาคแรกของไทยมี ๓๘ บท ทั้งฉบับโบ
ราณทั้งฉบับแปล

ยังไม่พบข้อมูลว่า ต่อจากบทที่ ๓๗ ในประเทศไทยมีต้นฉบับโบราณ
หรือไม่ ฉบับแปลสมัยกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (บทที่ ๓๗ ถึงบทที่ ๖๔) นั้น
ก็ยังไม่พบข้อมูลว่าแปลจากฉบับโบราณหรือฉบับบาลีอักษรใด อนึ่ง มหาวงศ์
ตอนท้ายที่ทำนรนาแล้วคงมิได้จารลงบนโบราณ เพราะเป็นยุคที่ใช้กระดาษแล้ว

ฉบับโบราณที่คณะผู้ตรวจชำระมีอยู่ ตอนจบ (ผูกที่ ๑๕) นั้น จบลงด้วยคาถาสุดท้าย (บทที่ ๓๗ คาถาที่ ๕๐) แล้วมีข้อความที่เรียกกันว่า นิคมณฑล ได้สอบดูแล้วปรากฏว่าข้อความที่เป็นนิคมณฑลนั้นนำมาจากฎีกามหาวงศ์และแต่งข้อความบางตอนเพิ่มเติม

ผู้แปลพบว่าคัมภีร์วังสัถยัปกาลินี ฎีกาของมหาวงศ์ระบุไว้ชัดเจนว่า “คัมภีร์มหาวงศ์นี้ เมื่อว่าโดยปริจเฉท มี ๓๘ ปริจเฉท มีมหายังคณาคมนปริจเฉทเป็นต้น” แต่ต้นฉบับคัมภีร์ฎีกาที่ผู้แปลมีอยู่ มีการอธิบายความสิ้นสุดปริจเฉทที่ ๓๗ คาถาที่ ๕๐ ข้อนี้จึงเป็นการกล่าวขัดแย้งกันในคัมภีร์ฎีกา

คัมภีร์มหาวงศ์แปล

คัมภีร์มหาวงศ์แปลในประเทศไทย ฉบับสมบูรณ์ยังไม่มี แต่การแปลคัมภีร์มหาวงศ์ในประเทศไทยมีหลายครั้งที่ปรากฏหลักฐานชัดเจน มีดังนี้

๑. การแปลคัมภีร์มหาวงศ์ในสมัยรัชกาลที่ ๑

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการแปลคัมภีร์มหาวงศ์ขึ้น เมื่อจุลศักราช ๑๑๕๘ พุทธศักราช ๒๓๓๙ ดังมีความปรากฏในบานแพนกว่า

วัน ๖ ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๖ จุลศักราช ๑๑๕๘ ปีมะโรงอัฐศก สมเด็จพระบรมธรรมฤชมหาราชาธิบดีราชเจ้า พระองค์เป็นศาสนูปถัมภกยกพระพุทธศาสนาเสด็จออก ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน หม่อมขุนมนตรี กระวีราชปโรหิตาจารย์เฝ้าพระบาทบงกชมาศ จึงมีพระราชบริหารดำรัสสั่งขุนสุนทรโวหารผู้ว่าที่พระอาลักษณ์ให้ชำระเรื่องพระมหาวงศ์

ที่ราชบัณฑิตยสถานแต่งทูลเกล้าฯ ถวายให้ถูกต้องตามวาระพระบาฬี พระธรรม-
ปิโรหิตแต่ง ขุนสุนทรโวหารผู้ว่าที่พระอาลักษณ์ชำระแล้ว ดำรัสสั่งให้เชิญ
ไปผดียงปกษาสมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะ เห็นพร้อมกัน^{๑๗}

คัมภีร์มหาวงศ์แปลซึ่งพระยาธรรมปิโรหิตหรือต่อมาคือพระยาธรรมปรีชา
(แก้ว) เป็นผู้แปลนั้น มีจำนวน ๓๖ ปริจเฉท และได้รับการตีพิมพ์เป็นเล่ม
หนังสือครั้งแรก เมื่อ ร.ศ. ๑๒๙ ตรงกับ ปี พ.ศ. ๒๔๕๔ เป็นหนังสือ ๒ เล่ม
มีชื่อหนังสือว่า “มหาวงษ์ พงษาวดารลังกาทวีป” ถือเป็นฉบับหลวง ในหอพระ
สมุดวชิรญาณ^{๑๘}

๒. การแปลคัมภีร์มหาวงศ์ในสมัยรัชกาลที่ ๓

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้แปลเนื้อความ
ในคัมภีร์มหาวงศ์บางบทจารึกไว้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ในวิหารพระ
ไสยาสน์ ที่ผนังบนหน้าต่าง โดยแบ่งเป็นห้องๆ มีทั้งหมด ๓๒ ห้อง โดยเริ่ม
ตั้งแต่ห้องที่ ๑ ซึ่งมีความว่า

ห้องนี้ต้นเรื่องมหาวงศ์ ตั้งแต่พระเจ้าวังคราชได้ราชาธิดาพระเจ้า
กลิ้งคราชมาเป็นมเหสี มีพระราชบุตรพระองค์ ๑ ให้นามชื่อนาง

^{๑๗} กรมศิลปากร, กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, **วรรณกรรมรัตนโกสินทร์ เล่ม ๑**,
(กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๓๔), หน้า ๑.

^{๑๘} มหาวงษ์ พงษาวดารลังกาทวีป (ฉบับหลวง) เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ไทย, ร.ศ. ๑๒๙).

สุปราชนบุตรี แล้วพระราชบิดาให้ประชุมเนมิติกาจารย์ดูพระลักษณะ พระราชธิดา ราชปโรหิตทั้งปวงทำนายว่า พระราชบุตรจะได้เป็น ภรรยาพระยาราชสีห์ ครั้นนางเจริญขึ้นมีสิริรูปงามยิ่งนัก แต่สันดาน นั้นลามก พระราชบิดาขับเสียดจากเมือง นางก็เที่ยวทำนาคด้วย บุรุษชาวชนบทหลายแห่ง วันหนึ่งนางเดินทางไปกับพวกพ่อค้าหาบ พบ ราชสีห์ที่กลางป่า พาณิชทั้งปวงกลัวหนีไปสิ้น นางเดินเข้าหาราชสีห์ๆ ก็ยังนางขึ้นสู่หลังแห่งตนพาไปร่วมสังวาสก็จึงถ้ำอันเป็นที่อยู่^{๑๙}

ห้องที่ ๑ นี้ มีเนื้อเรื่องตรงกับคัมภีร์มหาวงศ์บทที่ ๖ คาถาที่ ๑-๘^{๒๐} จารึกห้องสุดท้าย คือ ห้องที่ ๓๒ จบลงในตอนที่ว่า

ห้องนี้พระเจ้าอภัยทูลได้เมืองมเหนครแล้วยกไปตีเมืองอนุราช ตั้งมั่น อยู่เชิงเขากาฬบรรพต ส่งข่าวสารสงครามไปแจ้งแก่พระเจ้าเอศาราชๆ ก็แต่งทัพชั้นดุโยธาเป็นทัพหน้า พระองค์ก็ทรงช้างพลายมหาบรรพต ยกพลออกมาจะทำสงคราม ฝ่ายพระมารดา ก็แต่งเลิศอุบายให้พระเจ้า อภัยทูลราชบุตรจัดทัพเป็น ๓๑ กอง ผู้กรูปร่างเป็นกษัตริย์ซึ่งข้างเป็น นายทัพทุกกองออกมาตั้งรับ ฝ่ายทัพชั้นดุถือดาบเขินโจนขึ้นสูง ๑๘ ศอก พันรูปหุ่นกับคอข้างขาดถึง ๓๑ ทัพ แล้วก็ไล่ฆ่าพลมาถึงหน้าช้างพระที่นั่ง จึงโจนขึ้นเพื่อจะฟันสุรนิมิลอันยืนขวางทางอยู่ สุรนิมิลเบี่ยงเขินรับทัพชั้นดุ

^{๑๙} ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, พ.ศ. ๒๕๑๗, หน้า ๑๑๙.

^{๒๐} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **มหาวิไล ปรีโม ภาค**, (กรุงเทพฯ- มหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘.

พลาดตกลงมานอนคว่ำอยู่ สุรนนิลก็แทงด้วยหอก ที่ม้วนดูขาดใจตาย พระเจ้าอภัยทูลก็ขับพระยาคุณทลหัตถ์ไล่ติดตาม ครั้นทันเข้าที่หน้า พระตำหนักนอกเมือง กษัตริย์ทั้ง ๒ ก็ทำสงครามกัน พลทั้ง ๒ ฝ่าย ก็รบพุ่งกันเป็นสามารรถ ฝ่ายพลายบรรพตบุญชเรเสียดให้หลังแก่ข้าศึก พระเจ้าอภัยทูลก็ฟังพระแสงโตมรฤกปฤษฏางค์พระเจ้าเอฬารราชตลอดถึง หลังช้างที่นั่งล้มลงถึงแก่อสัญกรรมพร้อมกัน พระเจ้าอภัยทูลก็ทำการ บูชาเป็นอันมาก พระองค์ก็ได้กรุงอนูราชและเมืองทมิฬถึง ๓๒ เมือง ด้วยประการฉะนี้^{๒๑}

ห้องนี้มีเนื้อเรื่องตรงกับบทที่ ๒๕ คาถาที่ ๔๘-๗๕ ของคัมภีร์มหาวงศ์^{๒๒}

๓. การแปลคัมภีร์มหาวงศ์สมัยรัชกาลที่ ๕

ในปีพุทธศักราช ๒๔๖๓ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพรับสั่ง ให้พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์) แปลคัมภีร์มหาวงศ์เพิ่มเติมต่อ จาก ฉบับหลวง ๒ เล่ม คือตั้งแต่ปริจเฉทที่ ๓๗ จนถึงปริจเฉทที่ ๖๔ รวม ๒๘ ปริจเฉท และได้ตีพิมพ์เป็นครั้งแรกในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาอำมาตย์โท พระยาอรรณการประสิทธิ์ (คุณดิลก) เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๓^{๒๓}

^{๒๑} ประชุมจารีกัณฑ์พระเชตุพน, พ.ศ. ๒๕๑๗, หน้า ๑๔๐.

^{๒๒} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **มหาวิไล ปฐม ภาโค**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗๔-๑๗๗.

^{๒๓} กรมศิลปากร, กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, **วรรณกรรมรัตนโกสินทร์ เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๓๔), หน้า (๑๗), และดู สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เรื่องประติษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป ฉบับมติชน, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖.

คัมภีร์มหาวงศ์ฉบับแปลนี้ ต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ได้จัดพิมพ์เป็นวรรณกรรมรัตนโกสินทร์ เล่ม ๑ โดยพิมพ์รวมเป็น ๑ เล่ม มีทั้งหมด ๖๔ ปริจเฉท ในจำนวนนี้ ไม่มีปริจเฉทที่ ๓๓ ปริจเฉทที่ ๔๐ และปริจเฉทที่ ๔๓ (ไม่มีมาแต่เดิม) ขณะที่พบว่ามีปริจเฉทที่ ๓๗ และปริจเฉทที่ ๓๘ ซ้ำกัน ๒ ครั้ง แต่เรียกชื่อต่างกันและเนื้อหาเชื่อมต่อกัน จึงน่าจะเป็นการลำดับหัวข้อผิดตั้งแต่ฉบับจารในใบลาน

๔. การแปลคัมภีร์มหาวงศ์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คัมภีร์มหาวงศ์ฉบับนี้ เป็นฉบับที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการแปลโดยมอบหมายให้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุเทพ พรหมเลิศ (ป.ธ.๙, พธ.บ., ศศ.ม.) อาจารย์ประจำภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้แปล ทั้งภาค ๑ และภาค ๒ จำนวน ๙๙ บท และภาคผนวกอีก ๖ บท รวมคาถาทั้งสิ้น ๕,๐๕๕ คาถา คัมภีร์มหาวงศ์ฉบับนี้จึงถือเป็นฉบับแปลจบบริบูรณ์เป็นครั้งแรก

ต้นฉบับคัมภีร์มหาวงศ์อักษรสิงห์

คัมภีร์มหาวงศ์ภาษาบาลี อักษรสิงห์ ที่ใช้เป็นต้นฉบับปริวรรตจัดพิมพ์เป็นฉบับมหาจุฬาย นี้ ท่านพุทธทาสเถระเป็นผู้ดำเนินการตรวจชำระจัดพิมพ์ ขอนำบทหน้าที่ท่านเขียนไว้มาลงพิมพ์ไว้เพื่อให้ทราบความเป็นมาพอสมควร ดังนี้

คัมภีร์มหาวงศ์ เป็นพงศาวดารชิ้นเยี่ยมของชนชาติสิงห์ ซึ่งเป็นชนชาติหนึ่งในจำนวนชนชาติที่เหลือน้อยในโลก เป็นชนชาติที่มีประวัติศาสตร์ต่อเนื่องยาวนานกว่า ๒๕๐๐ ปี

เนื่องด้วยไตคัมภีร์มหาวงศ์ภาคภาษาบาลีที่ชำระโดย ศาสตราจารย์ วิลเลียม ไกเกอร์ (Wilhelm Geiger) และฉบับแปลภาษาอังกฤษ (โดยศาสตราจารย์วิลเลียม ไกเกอร์) มีบันทึกบทนำที่ละเอียด ดังนั้น ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ข้าพเจ้าจึงไม่ขอกล่าวอะไรมากนัก

คัมภีร์มหาวงศ์ ภาคแรก มิสเตอร์ ยอร์จ เทอเนอร์ (George Tuner) ข้าราชการ ประเทศศรีลังกา ตรวจชำระ และแปลเป็นภาษาอังกฤษเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐ (ค.ศ. ๑๘๓๗) ต่อมา มิสเตอร์ แอล.ซี. วิเชสิงหะ (L.C. Wijesingha) ได้ตรวจชำระแก้ไขใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ (ค.ศ. ๑๘๘๙)

คัมภีร์มหาวงศ์ฉบับพิมพ์ภาคแรก ภาษาบาลีอักษรสิงหลนั้น รัฐบาลศรีลังกาได้อาราธนาท่าน ฮิกกทูเว ศรีสุมังคณายกเถระ (Hikkaduwe Sri Sumangala) และบัณฑิต พตวันตทูเว (Batuwantudawe) ชำระเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ (ค.ศ. ๑๘๘๓) ต่อมา ภาคที่ ๒ ก็ออกตามมา ในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ (ค.ศ. ๑๙๐๘)

ต่อมา ภายหลัง ศาสตราจารย์วิลเลียม ไกเกอร์ ได้รวบรวม คัมภีร์มหาวงศ์ฉบับตัวเขียนหลายฉบับ มี ฉบับที่เขียนด้วยอักษรพม่า ฉบับที่เขียนด้วยอักษรขอม และฉบับที่เขียนด้วยอักษรสิงหล แล้ว ทำการตรวจชำระใหม่ ได้จัดทำเชิงอรรถ ปาฐะที่ต่างกันของแต่ละฉบับไว้ สมาคมบาลีปกรณ์ (P.T.S.) จัดพิมพ์ฉบับภาษาบาลีอักษรโรมันโดยทุนของรัฐบาลศรีลังกา ภาคแรกจัดพิมพ์เสร็จเรียบร้อย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ (ค.ศ. ๑๙๐๘) ภาค ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ (ค.ศ. ๑๙๒๕) คัมภีร์

มหาวงศ์นี้ได้มีการเรียกชื่อภาคแรกว่า มหาวงศ์ เรียกชื่อภาคสอง (บทที่ ๓๘-๑๐๑) ว่า จุฬวงค์ ข้าพเจ้าใช้คำว่า “ภาคแรก และ ภาคสอง” กำกับไว้ เพราะข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับการแบ่งเป็น มหาวงศ์ และ จุฬวงค์

นานมาแล้ว ในศรีลังกายังไม่มีการดำเนินการตรวจชำระแก้ไข คัมภีร์มหาวงศ์ ฉบับที่จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ (ค.ศ. ๑๘๘๓) แม้ คัมภีร์มหาวงศ์จะได้พิมพ์ซ้ำหลายครั้งหลายหน (ถึงกระนั้น) คัมภีร์มหาวงศ์ก็ขาดครวมนานแล้ว หนึ่ง ท่านโมรคัลเล ญาโณภาสติสสเถระ (Moragalle Nanobhasatissa) ซึ่งมีความประสงค์จะจัดพิมพ์ภาคสุดท้ายรวมกับภาคเดิมให้บริบูรณ์ จึงได้อาราธนา ท่าน เอช.สุมังคละเถระ (H. Sumangala) แห่งสำนักไสลพิมพาราม (Sailabimbarama) โททันทุวะ (Dodanduwa) รับผิดชอบ (และ) รวบรวมมหาวงศ์ภาคสุดท้าย ท่านสุมังคละเถระรับผิดชอบดำเนินการงาน แต่ยังไม่ทันเสร็จ ท่านก็มรณภาพเสียก่อน

ในขณะเดียวกัน ท่านโมรคัลเล ญาโณภาสติสสเถระ ก็ได้มีมนต์ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ตรวจชำระมหาวงศ์ภาคแรกนี้ เมื่อ ๑๕ ปีก่อน ข้าพเจ้าได้เริ่มงานและได้สอบถามกับฉบับของท่านศาสตราจารย์ไคเกอร์และฉบับตัวเขียนอีก ๒ ฉบับซึ่งได้มาจากสำนักไสลพิมพาราม (Sailabimbarama) และจากสำนักอัมพุรูกการาม (Ambarukkarama) เมืองเวลิตระ (Welitara) กับคัมภีร์ฎีกาของคัมภีร์มหาวงศ์พิมพ์ที่ศรีลังกาและที่สมาคมบาสิปกรณประเทศอังกฤษจัดพิมพ์และกับมหาวงศ์ฉบับเพิ่มเติมที่ ดร.จี.พี. มาลา

เสกเระ (Dr. G.P. Malalasekera) ตรวจชำระไว้

ในการตรวจชำระและแก้ไขนี้ ข้าพเจ้าต้องคัดลอกจากทุกฉบับ ซึ่งเป็นงานที่หนักมาก ในการจัดทำตวรรษนี้นั้น ได้รับการช่วยเหลือจาก ท่านญาโณภาส และท่านเอ็ม. สุมานันตะ แห่งวัดอัคคาราม เมือง อัมพลังโคทะ ขอขอบพระคุณท่านทั้งสองเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อตรวจชำระและแก้ไขเสร็จเรียบร้อยแล้วข้าพเจ้าได้นำต้นฉบับ ไปถวายท่านญาโณภาสติสเสระ ต้นฉบับอยู่กับท่านหลายปี ก็ยังไม่ สามารถจะจัดพิมพ์ได้ ภายหลังข้าพเจ้าได้ไปขอต้นฉบับคืนแล้วได้แจ้ง เจตจำนงค์ที่จะจัดพิมพ์คัมภีร์มหาวงศ์นี้ให้กระทรวงวัฒนธรรมแห่ง ศรีลังกาทราบ แต่ทางกระทรวงวัฒนธรรมไม่มีทุนสำรองสำหรับจัดพิมพ์ หนังสือโบราณแบบนี้

ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงได้มอบต้นฉบับให้กับบริษัท เอ็ม.ดี. คุณะเสนา หุ่นส่วนจำกัด เมืองโคลัมโบ ทางบริษัทยินดีที่จะจัดพิมพ์ให้ ข้าพเจ้ารู้สึก เป็นพระคุณอย่างยิ่งที่ทางบริษัทได้ช่วยจัดพิมพ์หนังสือเล่มใหญ่ขนาดนี้ ได้สำเร็จ

มหาวงศ์ภาคสุดท้ายที่รจนาโดยท่านสุมังคลเถระนั้น ได้ลำดับ เรื่องราวและรายชื่อของผู้รุกรานชาวโปรตุเกสและชาวดัช (ฮอลันดา) ด้วยคาถาเกือบหนึ่งพันคาถาซึ่งก็ได้บรรจุเป็นภาคผนวกไว้ตอนท้าย ด้วย ซึ่งแต่เดิมท่านผู้รจนามิได้ประสงค์ให้คัมภีร์ที่ท่านรจนาเป็นภาค ผนวกอย่างที่จัดพิมพ์ครั้งนี้เลย

คัมภีร์มหาวงศ์แปลฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คัมภีร์มหาวงศ์แปลฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนี้ ใช้ต้นฉบับคัมภีร์มหาวงศ์ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ปริวรรตจากต้นฉบับของศรีลังกานับพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ ที่ดำเนินการตรวจชำระโดยท่านพุทธทศตเถระ โดยได้ ต้นฉบับบาลีอักษรสิงห์จากพระอาจารย์มหาแสวง โชติปาโล ผู้อำนวยการอธิธรรมโชติกวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าอาวาสวัดศรีประวัติ จังหวัดนนทบุรี พร้อมกับต้นฉบับที่ปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทย โดยท่านโสภณนันทะภิกษุชาวศรีลังกา นิกายสยามวงศ์ ซึ่งเป็นฉบับพิมพ์ดีดจำนวน ๓๐๐ หน้ากระดาษฟูลสแก๊ป

อนึ่ง ต้นฉบับของศรีลังกานั้น มีความยาว ๙๙ บท รวมภาคผนวกนับจำนวนคาถาได้ ๑๐,๐๑๐ คาถา (หนึ่งหมื่นสิบคาถา) มีความหนา ๗๒๘ หน้ากระดาษ แต่เมื่อปริวรรตจัดพิมพ์เป็นบาลีอักษรไทย จัดรูปเล่มแล้ว มีความหนาประมาณ ๙๐๐ หน้ากระดาษ เมื่อรวมคำอนุโมทนา บทนำ ดรชนี้ และอื่นๆ กิตกประมาณ ๑,๐๐๐ หน้ากระดาษ จึงแบ่งจัดพิมพ์เป็น ๒ ภาค (๒ เล่มหนังสือ) คัมภีร์มหาวงศ์ฉบับมหาจุฬาฯ แบ่งเป็น ๒ ภาค

มหาวงศ์ ภาค ๑

คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๑ เริ่มตั้งแต่บทที่ ๑ ถึง บทที่ ๖๐ มี ๔,๙๕๔
คาถา โดยแต่ละบทมีคาถามากน้อย ดังนี้

บทที่ ๑	มี	๘๕	คาถา	บทที่ ๒	มี	๓๓	คาถา
บทที่ ๓	มี	๔๒	คาถา	บทที่ ๔	มี	๖๖	คาถา
บทที่ ๕	มี	๒๘๒	คาถา	บทที่ ๖	มี	๔๗	คาถา
บทที่ ๗	มี	๗๔	คาถา	บทที่ ๘	มี	๒๘	คาถา
บทที่ ๙	มี	๒๙	คาถา	บทที่ ๑๐	มี	๑๐๖	คาถา
บทที่ ๑๑	มี	๔๒	คาถา	บทที่ ๑๒	มี	๕๕	คาถา
บทที่ ๑๓	มี	๒๑	คาถา	บทที่ ๑๔	มี	๖๕	คาถา
บทที่ ๑๕	มี	๒๓๔	คาถา	บทที่ ๑๖	มี	๑๘	คาถา
บทที่ ๑๗	มี	๖๕	คาถา	บทที่ ๑๘	มี	๖๘	คาถา
บทที่ ๑๙	มี	๘๕	คาถา	บทที่ ๒๐	มี	๕๙	คาถา
บทที่ ๒๑	มี	๓๔	คาถา	บทที่ ๒๒	มี	๘๘	คาถา
บทที่ ๒๓	มี	๑๐๒	คาถา	บทที่ ๒๔	มี	๕๙	คาถา
บทที่ ๒๕	มี	๑๑๖	คาถา	บทที่ ๒๖	มี	๒๖	คาถา
บทที่ ๒๗	มี	๔๘	คาถา	บทที่ ๒๘	มี	๔๔	คาถา
บทที่ ๒๙	มี	๗๐	คาถา	บทที่ ๓๐	มี	๑๐๐	คาถา
บทที่ ๓๑	มี	๑๒๖	คาถา	บทที่ ๓๒	มี	๘๔	คาถา
บทที่ ๓๓	มี	๑๐๕	คาถา	บทที่ ๓๔	มี	๙๔	คาถา
บทที่ ๓๕	มี	๑๒๗	คาถา	บทที่ ๓๖	มี	๑๓๓	คาถา

บทที่ ๓๗	มี	๒๔๘	คาถา	บทที่ ๓๘	มี	๑๑๕	คาถา
บทที่ ๓๘	มี	๕๙	คาถา	บทที่ ๔๐	มี	๑๐๓	คาถา
บทที่ ๔๑	มี	๖๙	คาถา	บทที่ ๔๒	มี	๑๕๕	คาถา
บทที่ ๔๓	มี	๘๒	คาถา	บทที่ ๔๔	มี	๔๗	คาถา
บทที่ ๔๕	มี	๖๖	คาถา	บทที่ ๔๖	มี	๑๖๐	คาถา
บทที่ ๔๗	มี	๙๔	คาถา	บทที่ ๔๘	มี	๘๗	คาถา
บทที่ ๔๙	มี	๑๓๖	คาถา	บทที่ ๕๐	มี	๘๒	คาถา
บทที่ ๕๑	มี	๕๒	คาถา	บทที่ ๕๒	มี	๗๓	คาถา
บทที่ ๕๓	มี	๓๔	คาถา	บทที่ ๕๔	มี	๑๗	คาถา
บทที่ ๕๕	มี	๗๖	คาถา	บทที่ ๕๖	มี	๕๙	คาถา
บทที่ ๕๗	มี	๕๑	คาถา	บทที่ ๕๘	มี	๙๑	คาถา
บทที่ ๕๙	มี	๗๓	คาถา	บทที่ ๖๐	มี	๖๗	คาถา

รวม ๔,๙๕๕ คาถา

มหาวงศ์ ภาค ๒

มหาวงศ์ ภาค ๒ เริ่มตั้งแต่บทที่ ๖๑ ถึงบทที่ ๙๙ รวม ๓๙ บท นับจำนวนคาถาได้ ๕,๐๕๕ คาถา ดังนี้

บทที่ ๖๑	มี	๕๓	คาถา	บทที่ ๖๒	มี	๖๔	คาถา
บทที่ ๖๓	มี	๔๔	คาถา	บทที่ ๖๔	มี	๑๕๘	คาถา
บทที่ ๖๕	มี	๙๖	คาถา	บทที่ ๖๖	มี	๕๙	คาถา
บทที่ ๖๗	มี	๓๘	คาถา	บทที่ ๖๘	มี	๓๓๖	คาถา
บทที่ ๖๙	มี	๓๒	คาถา	บทที่ ๗๐	มี	๓๓๐	คาถา

บทที่ ๗๑	มี	๑๖๔	คาถา	บทที่ ๗๒	มี	๒๔๘	คาถา
บทที่ ๗๓	มี	๒๐๔	คาถา	บทที่ ๗๔	มี	๓๓๖	คาถา
บทที่ ๗๕	มี	๑๐๘	คาถา	บทที่ ๗๖	มี	๑๐๙	คาถา
บทที่ ๗๗	มี	๘๖	คาถา	บทที่ ๗๘	มี	๘๐	คาถา
บทที่ ๗๙	มี	๘๐	คาถา	บทที่ ๘๐	มี	๕๓	คาถา
บทที่ ๘๑	มี	๕๒	คาถา	บทที่ ๘๒	มี	๔๔	คาถา
บทที่ ๘๓	มี	๑๒๒	คาถา	บทที่ ๘๔	มี	๕๘	คาถา
บทที่ ๘๕	มี	๗๔	คาถา	บทที่ ๘๖	มี	๑๒๑	คาถา
บทที่ ๘๗	มี	๗๑	คาถา	บทที่ ๘๘	มี	๑๑๐	คาถา
บทที่ ๘๙	มี	๓๖	คาถา	บทที่ ๙๐	มี	๓๓	คาถา
บทที่ ๙๑	มี	๑๗	คาถา	บทที่ ๙๒	มี	๒๔	คาถา
บทที่ ๙๓	มี	๒๗	คาถา	บทที่ ๙๔	มี	๔๒	คาถา
บทที่ ๙๕	มี	๖๔	คาถา	บทที่ ๙๖	มี	๙๘	คาถา
บทที่ ๙๗	มี	๑๘๕	คาถา	บทที่ ๙๘	มี	๓๐๕	คาถา
บทที่ ๙๙	มี	๓๙	คาถา	ภาคผนวก	มี	๘๕๕	คาถา

รวม ๕,๐๕๕ คาถา

การแปลคัมภีร์มหาวงศ์

คัมภีร์มหาวงศ์แปล ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนี้ ตั้งแต่บทที่ ๑-๓๗ คาถาที่ ๕๐ ได้แปลโดยตรวจสอบกับคัมภีร์วังสัทธูปกาลินี ฎีกาของมหาวงศ์ ถัดจากนั้น เนื่องจากไม่มีฎีกาอธิบายความ ผู้แปลจึงใช้หนังสือประกอบการแปลหลายเล่มและได้ใช้ข้อมูลบางส่วนในการจัดทำเชิงอรรถ ดังนี้

๑. **The Mahavamsa.** Edited by Wilhelm Geiger, Published for The Pali Text Society, London: Luzac & Company, Ltd., 1958.

ฉบับอักษรโรมัน ภาษาบาลี ประกอบด้วยบท ๓๗ บท และภาคผนวก
๒ บท

๒. **Cūlavamsa**, Being the More Recent Part of the Mahavamsa, Translated by Wilhelm Geiger. 1st Indian Edition, Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, 1996. ฉบับแปลภาษาอังกฤษ โดย Wilhelm Geiger
๓. **The Mahavamsa**. Edited by The Ven. A.P. Buddhadatta, Pali Text Together some later additions, 1st Edition, Colombo: M.D. Gunasena & Co. Ltd., 1959. ฉบับอักษรสิงหล ภาษาบาลี
๔. กรมศิลปากร, **วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เล่ม ๑ คัมภีร์มหาวงศ์**. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๓๔
๕. คัมภีร์มหาวงศ์ภาษาบาลี อักษรสิงหล
๖. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **วัสดุปลูกกาลินี มหา-วัสดุฎีกา**. กรุงเทพมหานคร : วิญญูญาณ, เอกสารเย็บเล่ม
๗. หนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอีกหลายเล่ม

ชื่อบท เดิมนิยมแปลว่า “ปริจเฉท” ได้แปลเป็น “บท” ทั้งหมด ดังนั้น
ในส่วนของบทนำ พึงเข้าใจคำนี้ว่ามีความหมายเดียวกัน อนึ่ง ต้นฉบับภาษาบาลี
แม้จะไม่มีชื่อบทปรากฏอยู่ในตอนต้น แต่ผู้แปลได้เพิ่มเข้ามาในฉบับแปลเพื่อ
ความสะดวกต่อผู้อ่าน

ในส่วนของอสาธารณนาม ผู้แปลได้ใช้วิธีแปลทับศัพท์ภาษาบาลีเป็นหลัก
เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการแปลพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย อสาธารณนามจึงอาจไม่ตรงกับคำที่นิยมใช้กัน เช่น

ปรากรมพาหุ
ศรีวิกรม

แปลเป็น ปรักกมพาหุ
แปลเป็น ลีริวิกกมะ

แต่ชื่อสาธารณนามบางคำ เช่น วิชย แปลเป็น วิชัย เนื่องจากเป็นชื่อที่นิยมใช้ทั่วไป

ในคัมภีร์มหาวงศ์ภาค ๒ มีชื่อสาธารณนามซึ่งเป็นชื่อเฉพาะของชาวยุโรป และสถานที่ต่างๆ มากแห่ง ยากที่จะแปลให้ตรงกันได้ เพราะต้นฉบับอักษรชำระไว้ไม่ลงกัน บางแห่งผู้แปลได้ตรวจสอบต้นฉบับอักษรสิงห์และอักษรโรมันแล้วได้แก้ไขไปบ้าง แต่ก็ยังมีหลายแห่งที่ยังไม่ได้ชำระจึงอาจมีชื่อแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย เช่น ควบนุตร/ควบนุร, ปรงคิ/ผิรุงค (ฝรั่งเศส), ปราทิตราชเสชช/ปรราชาทิสเชชช, ยาปน/ซาปน(ทำน้ำ) ศัพท์ที่ท่านบัญญัติขึ้นเป็นชื่อเฉพาะ เช่น คำที่กล่าวถึงชนชาติฝรั่งเศสชาติแรกที่เข้าไปศรีลังกา คือ ชาวโปรตุเกส ท่านใช้คำเรียกรวมว่า “ปรงคิ” บ้าง “ผิรุงค” บ้าง และมีคำอื่นๆ เช่น

อิงคีรีลี	ชนชาติอังกฤษ
ตติยชาซสุส, ตติยโซฮา	พระเจ้าซาร์ที่ ๓
โอลนุท	ประเทศฮอลันดา
โทนชวาน	ดองยวง
กิตตุสมย, กิตตุธมม, กิตตุลทุธิ	คริสต์ศาสนา
เจนมาก	ประเทศเดนมาร์ค
รกุขงค	ประเทศมอญอาร์กัน
ลิสพน	กรุงลิสบอน (Lisbon) เมืองหลวงของโปรตุเกส
อตลนุติก	มหาสมุทรแอตแลนติก
บิลิป	พระเจ้าฟิลิป

อิสปาณณ	ประเทศสเปน
โทนปิลิป	ดอนฟิลิป (Don philip)
มุสลิม	ชาวมุสลิม
อโยชฌปุร	กรุงศรีอยุธยา

การจัดทำเชิงอรรถในคัมภีร์มหาวงศ์ฉบับแปลนี้ มี ๓ ลักษณะ คือ

๑. เชิงอรรถที่มีอยู่ในต้นฉบับเดิม จะเขียนภาษาบาลีไว้พร้อมทั้งคำแปล เชิงอรรถส่วนนี้ผู้แปลได้จัดทำเฉพาะเชิงอรรถที่เห็นว่าประกอบด้วยศัพท์ที่ไม่ตรงกันหรือศัพท์ที่มีความหมายหรือมีเนื้อความเปลี่ยนไปจากเนื้อหาหลัก

๒. เชิงอรรถจากหนังสืออื่นๆ ส่วนมากเป็นเชิงอรรถอธิบายเพื่อเพิ่มความเข้าใจ โดยอ้างอิงแหล่งที่มาอื่นๆ

๓. เชิงอรรถที่ผู้แปลเพิ่มเข้ามา จะมีวงเล็บ (ผู้แปล) กำกับต่อท้าย (ยกเว้นที่เพิ่มเข้ามาเพื่อโยงเนื้อหาภายในเล่ม)

การใช้อักษรย่อในเชิงอรรถคัมภีร์มหาวงศ์แปล

อักษรย่อในเชิงอรรถที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวงศ์ฉบับแปลนี้ได้ใช้ระบบเดียวกับต้นฉบับ คือ เปลี่ยนอักษรย่อจากฉบับสิงหฬเป็นอักษรไทยและเพิ่มเติมบางแห่งดังนี้

ฉบับสิงหฬ	ฉบับมหาจุฬา
A	ก-สี่.
E	อี.
D	โป-สี่. (ท)
S	โป-สี่. (ส)
D,S	โป-สี่. (ท,ส)

L	ล.
T	ฐิ. ฐิกาย
K	กั, กมุโพช
R	ร.
SA	สาสนวส.
B 1-2	ม.
-	สทุธมม.
-	ทีปวส.
-	สี.
-	D.P.P.N.

A หมายถึงมหาวงศ์ ฉบับที่ตีพิมพ์ด้วยอักษรสิงหล ซึ่งชำระโดยภัททันตะ อิกกทเว ศรีสุมังคณายกเถระ (Hikkaduwe Sri Sumangala) และบัณฑิต พตุวันตุทเว (Batuwantudawe) พ.ศ. ๒๔๖๖

E หมายถึงมหาวงศ์ ฉบับที่ตีพิมพ์ด้วยอักษรโรมัน ซึ่งชำระโดย ศาสตราจารย์วิลเลียม ไกเกอร์ (Wilhelm Geiger)

D หมายถึงมหาวงศ์ ฉบับตัวเขียน (จารบนใบลาน) อักษรสิงหล ซึ่ง ได้มาจากสำนักไสลพิมพาราม (Sailabimbarama) เมืองโททันทวะ (Dodanduwa)

S หมายถึงมหาวงศ์ ฉบับตัวเขียน (จารบนใบลาน) อักษรสิงหลซึ่ง ได้มาจากสำนักอัมพรุกการาม (Ambarukkarama) เมืองเวลิตระ (Welitara)

L หมายถึงมหาวงศ์ ฉบับที่มิสเตอร์ แอล.ซี. วิเซสิงหะ (L.C. Wijesingha) ตรวจชำระ พ.ศ. ๒๔๓๒

T หมายถึงมหาวังสฎีกา

K หมายถึงมหาวงศ์ ฉบับตัวเขียนอักษรขอม ที่ได้จากหอสมุดพิพิธภัณฑ์โคลัมโบ ศรีลังกา และที่ได้จากหอสมุดแห่งชาติ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งศาสตราจารย์วิลเลียม ไกเกอร์ใช้ตรวจชำระ พ.ศ. ๒๔๕๑

R หมายถึงมหาวงศ์ คัมภีร์รสาหิณี

SA หมายถึงคัมภีร์ สาสนวส

B 1-2 หมายถึงมหาวงศ์ ฉบับใบลานของพม่า

สทฤมม. หมายถึงคัมภีร์สัทธัมมสังคหะที่สันนิษฐานว่ารจนาโดยพระธัมมกิตติมหาสามี แห่งกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๐๐๐

ทีปวส. หมายถึงคัมภีร์ทีปวงศ์ คัมภีร์เดิมที่ได้รับการชำระปรับปรุงเป็นคัมภีร์มหาวงศ์

ลี. หมายถึงคัมภีร์มหาวงศ์ฉบับที่ใช้เป็นต้นฉบับปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยจัดพิมพ์เป็นฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

D.P.P.N. หมายถึง Dictionary of Pali Propernames ของ G.P. Malalasekera

ส่วนหมายเลขกำกับบทและข้อ เช่น (๖๐.๑), ๖๘.๑๙ หมายถึงบทที่ ๖๐ ข้อที่ ๑, บทที่ ๖๘ ข้อที่ ๑๙ ผู้แปลได้เพิ่มเข้ามาเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลภายในเล่ม

เนื้อหาย่อ

คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๑

บทที่ ๑

ตถาคตตถาคมนะ : การเสด็จมา (เกาะลังกา) ของพระตถาคต

พระชินเจ้า(พระโพธิสัตว์) ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้า ๒๔ พระองค์ว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ได้บำเพ็ญบารมีทั้งปวงแล้วบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ ทรงประกาศพระศาสนา แล้วเสด็จมาเกาะลังกา ๓ ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑ พระพุทธเจ้าเสด็จมาที่มหายังคณเจดีย์ หลังจากตรัสรู้แล้ว ๔ เดือน ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๒ (อุสสมาส) เพื่อทรงชำระเกาะลังกาให้ปราศจากเหล่ายักษ์ ผู้ประจำอยู่ในเกาะลังกาสำหรับเป็นที่อยู่ของมนุษย์ต่อไป ครั้งที่ ๒ หลังจากตรัสรู้แล้ว ๕ ปี เสด็จไปยังนาคทวีปในเกาะลังกาเพื่อทรงห้ามสงครามชิงบัลลังก์แก้วมณีระหว่างพระมหากษัตริย์ผู้เป็นลูกกับพระจุฬาราชผู้เป็นหลาน ตรงกับวันอุโบสถ กาศปักษ์ เดือน ๕ (จิตตมาส) ครั้งที่ ๓ หลังจากตรัสรู้แล้ว ๘ ปี เสด็จสู่แม่น้ำกัลยาณีในเกาะลังกาเพื่อโปรดพระยานาคชื่อมณีอัชชะ ตรงกับวันเพ็ญ เดือน ๖ ครั้งที่ ๓ นี้ทรงประทับรอยพระพุทธบาทไว้ที่ยอดภูเขาสุมนภูฏ (Adam's Peak) ด้วย

บทที่ ๒

มหาสมมตวงศ์ : วงศ์ของพระเจ้ามหาสมมต

พระพุทธเจ้าทรงสืบเชื้อสายมาจากวงศ์ของพระเจ้ามหาสมมตที่เป็นพระราชโอรสองค์แรกในยุคนั้นนับตั้งแต่ต้นกำเนิดมาพระมหาสมมตทรงมีพระโอรส พระราชนัดดา พระราชปนัดดาครองราชสมบัติสืบราชสันตติวงศ์ตลอดมาจนถึงราชวงศ์ของพระเจ้าโอกกากราช พระเจ้าสุทโธทนะพระพุทธบิดา พระนางมายาพระพุทธมารดา พระลัทธัตถราชกุมาร(พระพุทธเจ้า) พระนางภัททกัจจानาพระมเหสี และพระราหุลพระโอรส พระเจ้าพิมพิสารกับเจ้าชายลัทธัตถะทรงเป็นพระสหายกัน พระลัทธัตถราชกุมารมีพระชนมายุแก่กว่าพระเจ้าพิมพิสาร ๕ พระชันษา ทรงออกผนวชเมื่อพระชนมายุ ๒๙ พระชันษา ทรงบำเพ็ญเพียร ๖ ปี จึงทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ เมื่อพระชนมายุ ๓๕ พระชันษา ทรงแสดงธรรมโปรดพระเจ้าพิมพิสารขณะที่พระเจ้าพิมพิสารทรงมีพระชนมายุ ๓๐ พระชันษา พระเจ้าพิมพิสารทรงครองราชย์ ๕๒ ปี คือ ก่อนทรงพบพระพุทธเจ้า ๑๕ ปี หลังจากทรงพบพระพุทธเจ้าแล้ว ๓๗ ปี พระเจ้าอชาตศัตรูพระโอรสทรงปลงพระชนม์พระราชบิดาแล้วครองราชย์ได้ ๓๗ ปี ในปี ที่ ๘ แห่งรัชกาลของพระเจ้าอชาตศัตรู พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน (การที่ผู้แต่งกล่าวถึงวงศ์ของพระเจ้าสมมตราชเชื่อมโยงกับพุทธประวัติถือเป็นธรรมเนียม ในการกำหนดศักราชสำหรับการแต่งพงศาวดารอันเป็นเอกสารเชิงประวัติศาสตร์-ผู้แปล)

บทที่ ๓

ปฐมสังคีติ : สังคายนาครั้งที่ ๑

หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานในวันเพ็ญเดือน ๖ (วิสาขมาส) มีการประชุมกันของพระสงฆ์จำนวนมาก เฉพาะภิกษุระดับหัวหน้ามีจำนวนถึง ๗๐๐,๐๐๐ รูป โดยมีพระมหากัสสปเถระเป็นพระสังฆเถระ ท่านได้คำนึงถึงความดำรงมั่นของพระพุทธศาสนาและระลึกถึงถ้อยคำจ้วงจาบพระธรรมวินัยของพระสุภัททะผู้บวชเมื่อแก่ จึงคัดเลือกพระอรหันตชีนาสพจำนวน ๕๐๐ รูป ทำปฐมสังคีติ คือสังคายนาครั้งที่ ๑ ที่บริเวณใกล้ประตูถ้ำสัตตบรรณ ช้างภูเขาเวภาระ กรุงราชคฤห์ ใช้เวลา ๗ เดือนจึงแล้วเสร็จ ทั้งนี้เพื่อให้พระพุทธศาสนามีอายุถึง ๕,๐๐๐ ปี สังคายนาครั้งนี้ท่านเรียกว่า เถรียปรัมปรา (ลำดับสายพระเถระ) เพราะเป็นสังคายนาที่พระเถระทั้งหลายทำไว้เป็นแบบอย่าง

บทที่ ๔

ทุติยสังคีติ : สังคายนาครั้งที่ ๒

พระเจ้าอุทยกัททะทรงปลงพระชนม์พระเจ้าอชาตศัตรูพระราชบิดาแล้ว เสวยราชสมบัติอยู่ ๑๖ ปี พระเจ้านุรุทระพระโอรสทรงปลงพระชนม์พระเจ้าอุทยกัททะ พระเจ้ามุนทะพระโอรสทรงปลงพระชนม์พระเจ้านุรุทระ ทั้ง ๒ พระองค์ เสวยราชสมบัติรวม ๘ ปี พระเจ้านาคทาสกะพระโอรสทรงปลงพระชนม์พระเจ้ามุนทะเสวยราชสมบัติได้ ๒๔ ปี ชาวเมืองเห็นว่าพระราชวงศ์นี้เป็นวงศ์ปีศาจ (ฆ่าพ่อ) จึงทำรัฐประหารยึดราชสมบัติจากพระเจ้านาคทาสกะ(ขับไล่ออก)แล้ว อภิเษกสุสนาคอำมาตย์เป็นพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าสุสนาคเสวยราชสมบัติได้ ๑๘ ปี พระเจ้ากาลาโศกพระราชโอรสของพระองค์เสวยราชสมบัติสืบต่อมาอีก ๒๘ ปี

รัชกาลของพระเจ้ากาลาโศกล่วงไปได้ ๑๐ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๑๐๐ คราวนั้นพวก
ภิกษุวัชชีบุตร ชาวเมืองเวสาลีได้แสดงวัตถุ ๑๐ ประการ พระยสกาภักตบุตร
ทราบเรื่องจึงรวบรวมภิกษุได้ประมาณ ๕๐,๐๐๐ รูปในระยะแรก และในตอนทำ
สังคายนามีภิกษุประชุมกันถึง ๑,๒๐๐,๐๐๐ รูป พระเวตเถระทำหน้าที่ประธาน
สงฆ์ ท่านคัดเลือกพระอรหันต์ผู้ทรงพระไตรปิฎกจำนวน ๗๐๐ รูป มีพระเจ้า
กาลาโศกราชทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ ทำทุติยสังคีติคือสังคายนาครั้งที่ ๒ ที่วาฬุการาม
สำเร็จโดยเวลา ๘ เดือน

บทที่ ๕

ตติยัมมสังคีติ : สังคายนาครั้งที่ ๓

บทนี้แบ่งออกเป็นหลายตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ กล่าวด้วยลัทธิฝ่ายอาจริยวาท กล่าวถึงการแตกนิกายของ
พระพุทธศาสนา ๑๗ นิกาย รวมกับเถรวาทเป็น ๑๘ นิกาย ตลอดระยะเวลา
นับแต่การปรินิพพานของพระพุทธเจ้ามาจนถึง ๑๐๐ ปีนั้นได้มีเถรวาทนิกายเดียว
เท่านั้น ส่วนอาจริยวาทอื่นๆ ได้เกิดถัดจากนั้น พวกภิกษุ ๑๐,๐๐๐ รูปที่ถูก
พระเถระผู้ทำทุติยสังคายนาลงนิกคหะ(การข่มตามหลักพระธรรมวินัย)ได้ตั้งนิกาย
อาจริยวาทขึ้นแล้วทำสังคายนาใหม่ให้ชื่อว่า มหาสังคีติ จึงเกิดนิกายมหาสังฆิกะขึ้น
จากนั้นจึงแตกออกเป็นนิกายต่างๆ ทั้งที่แตกจากฝ่ายเถรวาทและอาจริยวาท
รวม ๑๗ นิกาย คือ (๑) นิกายมหาสังฆิกะแตกออกจากเถรวาทเป็นนิกายแรก
(๒) นิกายโคกุลิกะ (๓) นิกายเอกัปปโพหาริกะ (๔) นิกายปณณัตติวาท (๕) นิกาย
พาหุลิกะ (๖) นิกายเจติยวาท (๗) นิกายมหิสาสกะ (๘) นิกายวัชชีปุตตะกะ (๙) นิกาย
ฉัมมุตตริยะ (๑๐) นิกายภัทรยานิกะ (๑๑) นิกายฉันนาคระ (๑๒) นิกาย
สัมมิตียะ (๑๓) นิกายสัพพัตติวาท (๑๔) นิกายฉัมมคฤตติยะ (๑๕) นิกาย

กัสสปิยะ (๑๖) นิกายสังกัณฑิกะ (๑๗) นิกายสุตตวาท ทั้ง ๑๗ นิกาย นี้ถือ เป็นนิกายอาจริยวาทที่เกิดในพุทธศตวรรษที่ ๒ ภายหลังจากนั้นยังมีนิกาย อาจริยวาทเกิดขึ้นอีก ๘ นิกาย คือ (๑) นิกายเหมวตะ (๒) นิกายราชคิริยะ (๓) นิกายลิตถัตถิกะ (๔) นิกายปุพพลีเย (๕) นิกายอปรเสลียะ (๖) นิกาย วาชิริยะ นิกายทั้ง ๖ นิกายนี้แตกแยกกันในชมพูทวีป (๗) นิกายธัมมรุจิ (๘) นิกายสาคลียะ นิกายทั้ง ๒ นี้แตกแยกกันในลังกาทวีป

ตอนที่ ๒ ว่าด้วยการอภิเษกพระเจ้าอโศก ราชวงศ์ของพระเจ้ากาลาโศก เสวยราชสมบัติสืบต่อกันมาอีก ๒๒ ปี หลังจากนั้น ราชวงศ์นั้นทเสวยราชสมบัติ ๒๒ ปีเท่ากัน ต่อมา จานักกพราหมณ์อำมาตย์ปลงพระชนม์พระเจ้าธนนันทะ กษัตริย์พระองค์ที่ ๙ แห่งราชวงศ์นั้นแล้วอภิเษกพระเจ้าจันทคุตตะ (จันทรคุปต์) ผู้สืบราชวงศ์มาจากกษัตริย์โมริยะให้ครองราชสมบัติ พระเจ้าจันทคุตตะเสวยราช- สมบัติได้ ๒๔ ปี พระโอรสทรงพระนามว่าพินทุสารเสวยราชสมบัติได้ ๒๘ ปี พระโอรสของพระเจ้าพินทุสารมี ๑๐๑ พระองค์ พระอโศกกุมารได้ทรงประหาร พระพี่น้อง ๙๙ พระองค์แล้วครองราชสมบัติในชมพูทวีป ตรงกับ พ.ศ. ๒๑๘ ครองราชย์ได้ ๔ ปีจึงทรงมีพิธีราชาภิเษก

ตอนที่ ๓ ว่าด้วยพระเจ้าอโศกพบนิโครธสามเณร ในพระราชวังของ พระเจ้าอโศกทรงเลี้ยงพราหมณ์วันละ ๖๐,๐๐๐ คน ต่อมา ทรงพบกับนิโครธ สามเณรผู้ทรงเป็นพระโอรสของเจ้าชายสุมนะพระโอรสพระองค์โตของพระเจ้า พินทุสาร หลังจากได้ทรงสดับพระธรรมเทศนาจากสามเณรทรงหันมาเลื่อมใส ในพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๔ ว่าด้วยพระพุทธศาสนาแผ่เข้าสู่ราชสำนักของพระเจ้าอโศก หลังจากทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแล้ว พระเจ้าอโศกทรงนิมนต์ภิกษุจำนวน ๖๐,๐๐๐ รูปมาฉันในพระราชวังแทนที่พวกพราหมณ์ ทรงสร้างพระวิหาร ๘๔,๐๐๐ เท่าจำนวนพระธรรมชั้น ๓ สละพระราชทรัพย์ ๘๖ โกฏิ และรับสั่ง

ให้พระเจ้าแผ่นดินในนคร ๘๔,๐๐๐ นครทั่วชมพูทวีปสร้างพระวิหารให้ครบ ๘๔,๐๐๐ แห่ง ส่วนพระองค์ทรงสร้างวัดอโศการามและทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างมาก

ตอนที่ ๕ ว่าด้วยการอุปบัติขึ้นของพระโมคคัลลิตตสเถระ พระโมคคัลลิตตสเถระ เป็นบุตรของโมคคัลลิตตพราหมณ์ อายุ ๑๖ ปีก็เรียนจบไตรเพท ภายหลังได้ได้วาทะเกี่ยวกับจิตตยมกกับพระลิตตสเถระจึงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ออกบวชเป็นสามเณร ท่านเรียนพระสูตรและพระอภิธรรมในสำนักของพระจันทวรัชชีเถระ ต่อมาได้เป็นพระเถระที่มีชื่อเสียงมาก

ในตอนท้ายของบทนี้กล่าวถึงการสร้างวิหาร ๘๔,๐๐๐ แห่ง ของพระเจ้าอโศก โดยใช้เวลา ๓ ปี พระองค์ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างมาก แต่ก่อนพระองค์ได้ถูกประชานกล่าวขานว่า จันทาโศก (พระเจ้าอโศกผู้ดูร้าย) ภายหลังถูกกล่าวขานว่า ธรรมาโศก (พระเจ้าอโศกผู้ทรงธรรม) เมื่อทรงทำนุบำรุงพระศาสนา มากจึงมีผู้ปลอมเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแสดงสิทธิ์ธรรมปฏิรูป พระองค์จึงทรงอาราธนาพระโมคคัลลิตตสเถระกำจัดเดียรฉัตรที่ปลอมเข้ามาบวช ในพระพุทธศาสนาและโปรดให้ทำสังคายนาครั้งที่ ๓ พระเถระได้คัดเลือกภิกษุผู้ทรงพระไตรปิฎกจำนวน ๑,๐๐๐ รูปทำสังคายนาที่วัดอโศการาม ใช้เวลาทำสังคายนา ๙ เดือนจึงสำเร็จ ตรงกับปีที่ ๑๗ แห่งรัชกาลของพระเจ้าอโศก ขณะที่พระเถระมีอายุ ๗๒ ปี และการทำสังคายนาครั้งนี้ ท่านได้แสดงกถาวัตถุปกรณ์สำหรับปราบลัทธิอื่นด้วย ส่วนพระเจ้าธรรมาโศกราชนั้นได้มีพระบรมราชานุญาตให้พระมหินทเถระพระโอรสและพระนางสังฆมิตตาพระราชธิดาผนวชสืบอายุพระพุทธศาสนา

บทที่ ๖

วิชาคมณะ : การเสด็จมาของพระเจ้าวิชัย

พระเจ้าวัจนทรมีพระมเหสีเป็นพระราชธิดาจากษัตริย์กาลิงคะ ต่อมาทรงมีพระธิดา ๑ พระองค์ พระธิดานั้นได้สมรสกับพญาราชสีห์ประสูติพระโอรสแฝดเป็นพระโอรส ๑ องค์ พระธิดา ๑ องค์ พระโอรสมีพระหัตถ์และพระบาทเหมือนราชสีห์จึงขนานนามว่า สีหพาหุ ส่วนพระธิดาเรียกว่า สีหสิวลี พระโอรสนั้นมีกำลังมากสงสารพระมารดาที่มีสวามีเป็นพญาราชสีห์จึงพาพระมารดาหนีพญาราชสีห์นั้นเสียใจและโกรธแค้นเที่ยวตามหาบุตรและภรรยาอาละวาดไล่กัดผู้คน พระราชาทรงมีพระราชโองการให้หาคนฆ่าพญาราชสีห์ ต่อมา สีหพาหุกุมารนั้นได้อาสาฆ่าพญาราชสีห์ผู้บิดา ภายหลังได้รับราชสมบัติแห่งวังคะ แต่ทรงถวายแก่พระสวามีของพระมารดา แล้วเสด็จไปสร้างเมืองใหม่ ณ ลาพรัฐ เรียกว่า สีหบุรี ทรงแต่งตั้งพระนางสีหสิวลีเป็นพระมเหสี ต่อมา พระเจ้าสีหพาหุนั้นทรงมีพระโอรสแฝดถึง ๑๖ คู่ พระโอรสองค์โตทรงพระนามว่าวิชัย ทรงแต่งตั้งให้เป็นพระอุปราช แต่เนื่องด้วยพระวิชัยกุมารทรงประพฤติน่าไม่เหมาะสมหลายประการจึงถูกพระราชบิดาเนรเทศออกจากลาพรัฐ (บริเวณแคว้นเบงกอล) พระองค์เสด็จไปขึ้นเกาะลังกาพร้อมด้วยข้าราชการบริพาร ๗๐๐ คน พร้อมทั้งภรรยา และบุตรของบริวารเหล่านั้น บุรุษและสตรีเหล่านั้นไปขึ้นเกาะต่างๆ ทำให้เกิดชื่อเกาะต่างๆ คือ เกาะที่เด็กขึ้นไปเรียกว่า นัคคทวิป เกาะที่สตรีขึ้นไปเรียกว่า มหินทนะ ส่วนพระวิชัยกุมารทรงเสด็จขึ้นที่ท่าเรือสุปารกะในอินเดีย แต่พระองค์ทรงเกรงว่าเหล่าข้าราชการบริพารจะประพฤติน่าไม่ดีในถิ่นนั้นอีกจึงเสด็จไปยังเกาะลังกา วันที่เสด็จขึ้นเกาะนั้นตรงกับวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน

บทที่ ๗

วิชาภิเสก : การอภิเษกพระเจ้าวิชัย

เมื่อพระวิชัยกุมารเสด็จขึ้นเกาะลังกาแล้ว ทรงอยู่ร่วมกับนางกุเวณียักษิณี และทรงปราบพวดยักษ์ในเกาะลังกา จากนั้นทรงสร้างพระนครตัมปโปณิ แปลว่า นครของคนที่มีฝ่ามือแดง เพราะตอนที่ขึ้นจากเรือพากันเหน็ดเหนื่อยจนต้องเอามือค้ำยันพื้นดินที่มีสีแดง ฝุ่นดินหรือทรายสีแดงติดมือจึงเรียกคนเหล่านั้นว่าผู้มีฝ่ามือแดง เมื่อได้ปกครองเกาะ จึงพลอยเรียกชื่อเกาะว่า เกาะของคนที่มีฝ่ามือแดง และเนื่องจากพระวิชัยกุมารนั้นทรงสืบเชื้อสายของพระเจ้าสีหฬ จึงเรียกว่า ชาวสีหฬ ด้วย ต่อมา พระวิชัยกุมารได้ทรงอภิเษกกับเจ้าหญิงพระราชธิดาของพระเจ้าปัญฑุแห่งอินเดียดี พระเจ้าวิชัยเสวยราชสมบัติอยู่ ๓๘ ปี จึงสวรรคต ก่อนสวรรคต เนื่องจากพระองค์ไม่มีพระราชโอรสผู้จะสืบราชสันตติวงศ์จึงทรงส่งพระราชสาส์นไปอัญเชิญพระเจ้าสุमितตะพระกนิษฐาในชมพูทวีปให้เสด็จมาปกครองลังกา แต่พระเจ้าสุमितตะได้ทรงเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นกษัตริย์สีหฬุรี สืบต่อจากพระราชบิดาแล้วจึงทรงส่งพระปิตุจฉาสุเทภเสด็จมาที่เกาะลังกาแทนพระองค์

บทที่ ๘

ปิตุจฉาสุเทภภิเสก : การอภิเษกของพระเจ้าปิตุจฉาสุเทภ

พระเจ้าปิตุจฉาสุเทภ ทรงเป็นพระราชโอรสพระองค์ที่ ๓ ของพระเจ้าสุमितตะผู้ครองเมืองสีหฬุรี ทรงเป็นพระนัดดาของพระเจ้าวิชัยเสด็จมาจากลาหรัฐ สู่ลังกาทวีป ได้ทรงครองราชย์สมบัติลังกาสืบต่อจากพระเจ้าวิชัย ต่อมา ได้ทรง อภิเษกกับเจ้าหญิงสุภัททกัจจานา พระราชธิดาของพระเจ้าปัญฑุ ศากยะ ซึ่ง เล่าว่าพระนางทรงสืบเชื้อสายมาจากศากยวงศ์

บทที่ ๙

อภยาภิเสก : การอภิเษกพระเจ้าอภัย

พระมเหสีของพระเจ้าวาสุเทพทรงมีพระโอรส ๑๐ พระองค์ พระเชษฐโอรสทรงพระนามว่า อภัย ส่วนพระราชธิดาพระองค์เล็กทรงพระนามว่าจิตรา และได้รับการพยากรณ์ว่าพระโอรสของพระนางจะประหารพระมาตุลาซึ่งราชสมบัติ จึงถูกขังไว้ในพระราชมนฑลเชียร เนื่องจากทรงมีพระรูปโฉมงามนัก ทุกคนที่ได้พบเห็นพระนางจะเกิดความหลงใหลในพระรูปโฉมจนแทบจะเป็นบ้า พระนางจึงทรงมีสร้อยพระนามว่า อุมมาจิตตา ต่อมา พระราชวงศ์ของพระเจ้าปณทุศากยะได้เสด็จมาทรงสร้างบ้านเมืองในเกาะลังกาหลายพระองค์ พระเจ้าวาสุเทพทรงอภิเษกพระอภัยกุมารให้ทรงดำรงตำแหน่งพระอุปราช ต่อมา พระทีฆคามณีราชกุมารทรงลักลอบได้เสียดกับพระนางอุมมาจิตตาประสูติพระโอรสพระองค์หนึ่งชานพระนามว่า ปณทุศากภัย โดยรวมพระนามของพระอัยยิกา (ปณทุ) กับพระนามของพระมาตุลา (อภัย) เข้าด้วยกัน ตลอดเวลานั้น พระราชวงศ์หลายพระองค์ต้องการฆ่าพระโอรสของพระนางเพราะกลัวภัยตามคำทำนาย ฝ่ายพระเจ้าปณทุวาสุเทพเสวยราชสมบัติได้ ๓๐ ปีจึงสวรรคต พระเจ้าอภัยพระเชษฐโอรสได้ขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติลังกา

บทที่ ๑๐

ปณทุศากยาภิเสก : การอภิเษกพระเจ้าปณทุศากภัย

ต่อมา พระปณทุศากภัยกุมารที่ทรงหลบหนีราชภัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ทรงเจริญพระชันษาขึ้น ทรงศึกษาศิลปะในสำนักของปณทุลพราหมณ์ ต่อมา ทรงชုံสมทวารและได้อภิเษกกับพระนางปาลีพระราชธิดาของพระเจ้าศิริกัณฑลิวะเจ้าผู้ครองประเทศราช ทำให้มีกองทัพใหญ่ขึ้น ภายหลังทรงรบกับพระมาตุลา

ทั้งหลายปลงพระชนม์พระมาตุลาถึง ๘ พระองค์ แล้วทรงสร้างพระนครอนุราชปุระ ที่เรียกชื่อเมืองว่า อนุราชปุระ เพราะเป็นสถานที่ประทับของพระอัยกาทรง พระนามว่าอนุราชะและได้ชื่อตามอนุราชฤกษ์ เมื่อได้ครองราชย์แล้วทรงยกวัน โทษะประหารพระเจ้าอภัยเพราะทรงมีพระอุปการะต่อพระมารดาทรงครองราชย์ เฉพาะกลางวัน ส่วนกลางคืนทรงถวายราชสมบัติแต่พระเจ้าอภัยพระมาตุลา (เป็นการปกครองร่วมกันของพระมหากษัตริย์ ๒ พระองค์) ส่วนพระองค์ทรง ทำหน้าที่เป็นคนคุ้มครองพระนคร ตั้งแต่นั้นมาจึงเกิดมีคนคุ้มครองพระนคร (ตำรวจวัง) ขึ้นเป็นครั้งแรก พระองค์ทรงสร้างหมู่บ้าน ปรับปรุงพระนครจนเจริญ รุ่งเรืองอย่างมาก ส่วนพระราชกรณียกิจด้านการพระศาสนาทรงทำนุบำรุงทุกศาสนา ทั้งสมณะ พราหมณ์ ดาบส นิครนถ์ อาชีวก พระองค์ครองราชย์เมื่อพระชน- ภายุ ๓๗ เสวยราชสมบัติ ๗๐ ปีบริบูรณ์จึงสวรรคต หลังรัชกาลของพระองค์ ว่างษัตริย์ ๑๗ ปี

บทที่ ๑๑

เทวานัมปิยติสสาภิเสกะ : การอภิเษกพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ

หลังจากพระเจ้าปณทุกาภิสวรรคต พระโอรสทรงพระนามว่ามกุฏสีวะ ได้เสวยราชสมบัติ ทรงสร้างพระราชอุทยานมหาเมฆวัน เพราะในวันจับจอง สถานที่เกิดมหาเมฆตกผิดฤดูกาลจึงตั้งชื่อตามนั้น เสวยราชสมบัติอยู่ ๖๐ ปี ทรง มีพระโอรส ๑๐ พระองค์ พระธิดา ๒ พระองค์ พระโอรสพระองค์ที่ ๒ ทรง พระนามว่าเทวานัมปิยติสสะ เมื่อพระราชบิดาสวรรคต พระเจ้าเทวานัมปิยติส สะได้เสวยราชสมบัติ ในรัชกาลนี้เกิดชุมทรัพย์ขึ้นมากมาย เช่น มีชุมทรัพย์และ แก้วแหวนเงินทองผุดขึ้นจากพื้นดิน รัตนะในเรือที่จมลงในทะเลถูกคลื่นซัดมาอยู่ บนบก เกิดลำไฟใหญ่เท่าดมถ้อรถ ๓ ลำ ซึ่งลอยตายัญญู กุสุมยัญญู และสกุณยัญญู เกิดแก้วมุกดาหรือไข่มุกธรรมชาติ ๘ ชนิดเป็นรูปม้า ช้าง รถ มะขามป้อม รูป

ทรงกำไล รูปแหวน รูปผลกุ่ม และมุกดาทั่วไป มีการค้นพบแหล่งแก้วมรกต ไพฑูรย์ ทับทิม พระองค์ทรงส่งสิ่งของเหล่านี้เป็นเครื่องราชบรรณาการไปถวาย แต่พระเจ้าธรรมมาโคกราชที่ชมพูทวีป(ประเทศอินเดีย) เพราะทรงเป็นพระสหาย และได้รับการถวายเครื่องราชบรรณาการตอบแทนคือ เครื่องราชกุฎภัณฑ์จาก พระเจ้าธรรมมาโคกราช พร้อมกันนี้ พระเจ้าธรรมมาโคกราชได้ทรงส่งสัทธิธรรม บรรณาการคือการทูลให้นับถือพระรัตนตรัยมา พร้อมกับทูลลี้ภัยด้วย พวกทูลเดินทางจากกรุงปาตลีบุตรในวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๖ โดยลงเรือที่ท่าตามลิตติยะ ขึ้นเรือที่ท่าชมพูโกละ ขึ้น ๑๒ ค่ำก็มาถึงราชสำนักลังกา ในวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑ (มคสิระ) ทรงอภิเษกเป็นครั้งที่ ๒ ในวันเพ็ญเดือนวิสาขะทรงได้รับการขนานสร้อย พระนามว่า เทวานัมปิยะ (ผู้เป็นที่รักของทวยเทพ) มีการจัดพระราชพิธีราชาภิเษก อย่างยิ่งใหญ่

บทที่ ๑๒

นานาเทศปสาทะ : ความเลื่อมใสของนานาประเทศ

เมื่อสังคายนาครั้งที่ ๓ ในชมพูทวีปสิ้นสุดลง พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระได้ส่ง พระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ ๙ สาย คือ (๑) พระ มัชฌันติกเถระไปยังแคว้นกัศมีระและคันธาระ (๒) พระมหาเทวเถระไปยังมหิส- มณฑล (๓) พระรักขิตเถระไปยังวนวาสี (๔) พระโยนธัมมรักขิตเถระ ไปยัง ๑๒ ปรัน ตกประเทศ (๕) พระมหาธัมมรักขิตเถระไปยังมหารัฐ (๖) พระมหารักขิต-เถระไป ยังแคว้นโยนกะ (๗) พระมัชฌิมเถระไปยังหิมวันตประเทศ (๘) พระเถระ ๒ รูป คือพระโสณะกับพระอูตตระไปยังสุวรรณภูมิ และ (๙) ได้ส่งพระเถระที่เป็นศิษย์ มาที่ลังกา ๕ รูป คือ (๑) พระมหาหินทเถระ (๒) พระอภิวุฑฒิเถระ (๓) พระอุ ตติยเถระ (๔) พระสัมพลเถระ (๕) พระภักทสาธเถระ ทำให้พระพุทธศาสนา แผ่ไปในประเทศต่างๆ จนเกิดความเลื่อมใสในนานาประเทศ

บทที่ ๑๓

มหินทาคมนะ : การมาของพระมหินทเถระ

เมื่อพระมหินทเถระบวชได้ ๑๒ พรรษาได้รับคำสั่งพระเถระให้ไปประกาศพระศาสนาที่ลังกา ท่านพิจารณาเห็นว่าพระเจ้ามุกทิสวาทรงพระชราภาพจึงรอคอยเวลาให้พระโอรส(เทวานัมปิยติสสะ)ขึ้นครองราชย์ จึงพร้อมด้วยพระเถระ ๔ รูป สุมณสามเณรผู้เป็นโอรสของพระนางสังฆมิตตา แล้วเดินทางไปยังเวทิสคีรินคร เพื่อเยี่ยมพระนางเวทิสเทวีพระมารดาของท่าน^{๒๔} ได้แสดงธรรมโปรดพระมารดา ทำให้ภักษุกะพระโอรสของพระภคินีแห่งพระมารดาบรลูณาคามี ท่านพักอยู่ที่เวทิส ๑ เดือน ครั้นได้เวลาเหมาะสมแล้วจึงเหาะไปลังกา ลงที่มิสสบรรพต ในวันอุโบสถเดือน ๗ (เชษฐฐะ) พร้อมด้วยพระเถระ ๔ รูป สุมณสามเณร และภักษุกะผู้เป็นคฤหัสถ์

บทที่ ๑๔

นครุปเวสนะ : การเข้าไปสู่พระนคร (ของพระมหินทะ)

ขณะนั้นพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะเสด็จไปประพาสล่าเนื้อพร้อมด้วยบริวาร ณ มิสสบรรพต ทรงติดตามละมั่งซึ่งเป็นเทวดาจำแลงจนถึงมิสสบรรพตและได้ทรงพบพระเถระ ณ ที่นั้น พระเถระได้แสดงจุฬหัตถิปโทปมสูตรถวาย พระเจ้าแผ่นดิน ในเวลาจบพระธรรมเทศนา พระองค์พร้อมด้วยบริวาร ๔๐,๐๐๐

^{๒๔} พระนางเวทิสเทวี เป็นธิดาของเศรษฐีที่เวทิสนคร นางได้พบกับพระเจ้าอโศก ขณะยังเป็นพระราชกุมารเสด็จผ่านเวทิสนครเพื่อไปครองกรุงอุชเชนี แคว้นวันตี นางได้โดยเสด็จพระอโศกกุมารไปประสูติพระมหินทะที่กรุงอุชเชนี จากนั้น ๒ ปีก็ประสูติพระธิดาทรงพระนามว่าสังฆมิตตา.

ได้บรรลุโสดาปัตติผล พระราชาทรงอาราธนาพระเถระให้เข้าไปแสดงธรรมในพระนคร พระเถระได้แสดงสมจิตตสูตรแก่เทวดา และเมื่อเข้าไปสู่พระนครแล้ว ท่านได้แสดงเปตวัตถุ วิมานวัตถุ และสังขลังยุดแก่สตรีชาวพระนคร ๕๐๐ นาง มีพระนางอนุสาเป็นหัวหน้าทำให้สตรีเหล่านั้นบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน ต่อมาแสดงเทวทูตสูตรทำให้ชาวพระนครบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน ๑,๐๐๐ คน พระมหินทเถระนั้นมีบทบาทเช่นเดียวกับพระศาสดา ชาวลังกานับถือของท่านเป็นประทีปของเกาะลังกาใน ๒ สถานะ คือ เป็นผู้ประดิษฐานพระพุทธศาสนาในเกาะลังกา และเป็นผู้แสดงธรรมด้วยภาษาของชาวเกาะ(ชาวพื้นเมือง) คือ ภาษาสีหลทำให้พระสัทธรรมหยั่งรากลึกลงในเกาะลังกา

บทที่ ๑๕

มหาวินัยปฏิบัติคณะ : การรับมหาวินัย

ในระยะแรก พระเถระแสดงธรรมในพระราชวังแล้วขยายออกมาแสดงที่โรงพระมณฑลหัตถิเพราะมีผู้เข้าฟังธรรมมาก จากนั้นพระราชาจึงอาราธนาให้ไปแสดงธรรมในสวนนันทวันทีรมรีน เมื่อท่านแสดงพาลปิณฑิสสูตรแก่สตรีสูงศักดิ์ในพระนคร ได้มีสตรีบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน ๑,๐๐๐ คน พระราชาทรงอาราธนาให้พระเถระและคณะไปพำนักที่มหาเมฆวัน ต่อมาพระเถระได้บรรยายการสร้างพระเวฬุวันถวายพระราชา พระองค์ก็ทรงยินดี ฝ่ายพระนางอนุสาเทวีกับข้าราชการบริวาร ๕๐๐ นาง ได้ฟังพระธรรมเทศนาอีกก็บรรลุธรรมเป็นพระสกทาคามีจึงทูลขอพระบรมราชานุญาตออกผนวช พระเถระจึงให้ไปทูลขอพระนางสังฆมิตตาทิกษุณีพร้อมกับกัณฑ์พระศรีมหาโพธิ์ด้านทิศทักษิณมาจากชมพูทวีป ฝ่ายพระราชาทรงถวายมหาเมฆวันเป็นวัดแห่งแรกของพระพุทธศาสนาในลังกา พระเถระได้กำหนดสถานที่สำหรับการสร้างพระเจดีย์ พระวิหาร และเสนาสนะต่างๆ เป็นสถานที่สำคัญ ๘ แห่ง และได้ทำนายถึงเหตุการณ์ในอนาคต พระราชา

จึงโปรดให้จารึกสถานที่สำหรับสร้างสิ่งต่างๆ ไว้สำหรับอนาคตตามคำทำนายของพระเถระ มหาเมฆวันนั้นพระเถระให้ชื่อว่าติสสาราม พระเถระได้แสดงอัคคิกขันโธปมสูตร อาสิวิโสปมสูตร และพระสูตรอื่นๆ อีก มีผู้บรรลุลุทธิมจำนวนมาก และได้ร่วมกับพระราชาสร้างมหาวิหารเป็น วิหารแห่งแรกในลังกา และสร้างสถานที่สำคัญของพระพุทธศาสนาอีกจำนวนมาก ส่วนข้าราชการก็เข้าร่วมสร้างโดย เสด็จพระราชกุศล เช่น เสนาบดีของพระองค์สร้างที่ขันทกะ สร้างจุลปราสาทด้วยเสาใหญ่ ๘ ต้นถวายพระเถระ ที่ขันทกะนั้นประชาชนเรียกกันว่าที่ขันทกเสนาบดีบริเวณ ภายหลังได้เป็นบ่อเกิดพระเถระองค์สำคัญของลังกาหลายรูป

บทที่ ๑๖

เจติยัปปพตติวิหารปฏิคคหณะ : การรับเจติยบรรพตติวิหาร

หลังจากพระมหินทเถระพำนักอยู่ที่มหาเมฆวันแล้ว ๒๖ วัน ครั้นถึงวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๘ พระเถระจึงเริ่มสร้างเจติยบรรพตติวิหารโดยพระบรมราชูปถัมภ์ของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ให้การอุปสมบทแก่มหาอริฎฐอำมาตย์พระภาคินัยของพระราชาพร้อมด้วยพระพี่น้อง ๕๕ พระองค์ พระราชาโปรดให้เริ่มการก่อสร้างถ้ำ ๖๘ แห่งที่กัตตกเจติยสถาน ทรงถวายวิหารถ้ำในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ และในวันเดียวกันนี้พระสงฆ์ได้ผู้กสิมาของโรง ๓๒ โรงที่เจติยบรรพตติวิหารนั้น

บทที่ ๑๗

ธาตุอาคมนะ : การเสด็จมาแห่งพระธาตุ

หลังจากออกพรรษาแล้วในวันเพ็ญเดือน ๑๒ (กัตติกมาส) พระเถระจึงถวายพระพรพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะว่า ท่านไม่ได้เฝ้าพระศาสดามานานแล้วอยากจะเข้าเฝ้าพระศาสดา แต่ที่ลังกาไม่มีสิ่งเคารพบูชา และถวายพระพรว่าการได้เข้าเฝ้าพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าเป็นการเข้าเฝ้าพระศาสดา พระราชาจึงทรงถวายการอุปถัมภ์การสร้างพระสถูป ส่วนภาระหน้าที่ในการหาพระธาตุนั้นพระเถระมอบแก่สุมนสามเณรและสั่งให้ไปทูลขอพระบรมสารีริกธาตุและบาตรของพระพุทธเจ้าจากพระเจ้าธรรมาโคกราชและให้ไปทูลขอพระธาตุนาคขัณฑ์กับพระอินทร์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สุมนสามเณรได้ไปนำพระธาตุมาตามคำสั่งของพระเถระ พระเถระได้ประดิษฐานพระบรมธาตุทั้งหมดไว้ที่มีสกลบรรพต ตั้งแต่นั้นมา มีสกลบรรพตจึงได้ชื่อใหม่ว่า เจตियบรรพต ในวันแห่พระบรมธาตุเพื่อนำไปประดิษฐานไว้ในพระเจดีย์นั้น พระธาตุได้แสดงปาฏิหาริย์ลอยขึ้นไปในอากาศสูง ๗ ชั่วโมงแล้วลงมาประดิษฐานเหนือพระเศียรของพระราชา พระองค์โปรดให้ประดิษฐานพระธาตุไว้ที่พระเจดีย์นั้น เมื่อสร้างพระสถูปเสร็จได้มีพิธีสมโภชและนับแต่นั้นมาเจตियบรรพตวิหารนั้นจึงได้ชื่อว่าถูปาราม

บทที่ ๑๘

มหาโพธิคหณะ : การรับต้นพระศรีมหาโพธิ์

ในช่วงภายในพรรษานั้น พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะทรงส่งอริกฐะอำมาตย์ไปชมพุมพิปเพื่อกราบถวายบังคมทูลขอต้นพระศรีมหาโพธิ์จากพระเจ้าธรรมาโคกราช อริกฐะอำมาตย์เดินทางไปชมพุมพิปในวันขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๑๑ (อัสน์สุขมาส) ขึ้นเรือที่ท่าซัมพูโกละเพียงวันเดียวก็ถึงกรุงปาฏลีบุตรเพราะแรง

อธิษฐานของพระเถระ ส่วนที่ลังกาพระนางอนุฬาเทวีพร้อมข้าราชการบริพาร ๕๐๐ ทรงนุ่งห่มจีวรสมทานศีล ๑๐ รอคอยพระอุปัชฌายีนี้อยู่ที่อุบาสิกาวิหาร (เป็นสำนักภิกษุแห่งแรกของลังกา) ครั้นพระเจ้าอโศกได้รับพระราชสาส์นของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะแล้ว เนื่องจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ไม่สมควรตัดเพราะทรงเคารพบูชามาก พระองค์จึงทรงปรึกษากับมหาเทวะอำมาตย์และพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ แล้วจึงทรงอธิษฐานขอกิ่งต้นพระศรีมหาโพธิ์ กิ่งต้นพระศรีมหาโพธิ์ได้แสดงปาฏิหาริย์มากมาย คือเพียงเขียนรอยขีดไว้ก็ขาดออกมาเองมีลำต้น มีรากงอกแตกหน่อแผ่กิ่งก้านสาขาออกมาเองจำนวนมาก พระเจ้าแผ่นดินทรงรับเอาต้นพระศรีมหาโพธิ์แล้วทรงอัญเชิญไปไว้ที่กรุงปาฏลีบุตรทรงอภิเษกต้นพระศรีมหาโพธิ์ไว้ในราชสมบัติ

บทที่ ๑๙

โพธิอาคมนะ : การมา (เกาะลังกา) ของต้นพระศรีมหาโพธิ์

พระเจ้าอรรมาโคกราชทรงประทานต้นพระศรีมหาโพธิ์ ตระกูลเทพ^{๒๕} ตระกูลพราหมณ์เป็นต้น พระสังฆมิตตามหาเถรีกับภิกษุณีอีก ๑๑ รูป พระองค์เสด็จไปส่งราชทูตลังกาถึงท่าตามลิตตี ทรงลှ่น้ำไปถึงพระศอประคองอัญชลีหลังน้ำพระเนตรจนต้นพระศรีมหาโพธิ์ลั้บไปจากสายพระเนตรจึงเสด็จกลับกรุงปาฏลีบุตร ฝ่ายพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะทรงรอคอยอยู่ที่ท่าข้ามพุกทะเลทรงลှ่น้ำไปถึงพระศอเพื่อทรงต้อนรับการมาของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทรงบูชาและอัญเชิญกลับ

^{๒๕} ตระกูลเทพ มี ๑๙ ตระกูล คัมภีร์สารัตถ์ที่ปณีฎีกาที่อธิบายคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ว่า อฏฐารส เทวตานุลาณีติ มหาโพธิ์ ปรีวาเรตวา จิตนาคยกาทีเทวตานุลาณีตระกูลเทพ มีนาคและยักษ์เป็นต้นที่อาศัยอยู่รอบต้นพระศรีมหาโพธิ์

ไปยังพระนครอนุราชบุรี ดันพระศรีมหาโพธิ์ได้แสดงปาฏิหาริย์ และได้มีการปลุกตันพระศรีมหาโพธิ์ไว้ในที่ต่างๆ พระสังฆมิตตาเถรีได้ให้อุปสมบทแก่พระนางอนุฬาและข้าราชการบริวาร ได้สร้างอาคาร ๑๒ หลัง และใช้อาคาร ๓ หลังสำหรับเก็บกระโถงเรือ ใบพาย และหางเสือของเรืออัญเชิญตันพระศรี มหาโพธิ์ และได้สร้างหัตถภาพหกวินารโดยพระบรมราชูปถัมภ์เป็นสำนักภิกษุณีแห่งที่ ๒ ของลังกา

บทที่ ๒๐

เถรปรินิพพานะ : การปรินิพพานของพระเถระ

พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะได้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนามาก คือ ทรงสร้างมหาวิหาร เจตियบรรพต ภูปาราม ทรงปลุกตันพระศรีมหาโพธิ์ปรับปรุงทัศนียภาพรอบพระสถูปประดับเสาหิน ทรงสร้างอิสรสมณวิหาร ติสสวาปีวิหาร ปฐมสถูปหรือปฐมเจดีย์ เวสสศิริวิหาร สำนักภิกษุณี ๒ แห่งคืออุบาลิกาวิหาร และหัตถภาพหกวินาร โรงฉันภัตตาหารเชื่อมหาปาณี ชัมพูโกฬวิหาร ติสสมหาวิหาร ปาจิณาราม เสวยราชสมบัติได้ ๔๐ ปีจึงสวรรคต เพราะพระองค์ไม่มีพระโอรส พระเจ้าอุตติยะพระกนิษฐภดาจึงได้เสวยราชสมบัติสืบต่อมา ในปี ที่ ๘ แห่งรัชกาลของพระองค์ พระมหินทเถระมีอายุ ๖๐ พรรษา ขณะพำนักที่เจตियบรรพต ท่านได้นิพพานในวันขึ้น ๘ ค่ำ (อัญฐุมิ) เดือน ๑๑ (อัสสยุมมาส) ชาวลังกาได้เรียกวันที่ท่านนิพพานนั้นว่าวันอัญฐุมิ พระเจ้าอุตติยะโปรดให้จัดพิธีประชุมเพลิงสรีระของพระเถระ สถานที่ประชุมเพลิงนั้นเรียกว่า อธิฐุมังคนเจดีย์ และกลายเป็นที่ประชุมพระเพลิงพระอริยะองค์อื่นๆ ในปีถัดมาคือปีที่ ๙ แห่ง

รัชกาลของพระเจ้าอู่ติยะ พระสังฆมิตตาเถรีมีอายุได้ ๕๙ ปี นิพพานในปีนั้น

บทที่ ๒๑

ปัญจราชกะ : พระราชา ๕ พระองค์

เมื่อพระเจ้าอู่ติยะสวรรคต พระกนิษฐภคินีทรงพระนามว่ามหาสีวะ ได้เสวยราชสมบัติ ๑๐ ปี ทรงสร้างนครังคณวิหารถวายพระภัททสาละเถระ เมื่อพระองค์สวรรคต พระเจ้าสุริยดิศสะพระกนิษฐภคินีได้เสวยราชสมบัติ ๑๐ ปี ทรงสร้างวิหารถึง ๕๐๐ แห่ง จากนั้น ทมิฬ ๒ คน คือ เสนาะกับคุดตะ ได้จับพระเจ้าสุริยดิศสะ แล้วปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์ครองราชสมบัติพร้อมกัน ๒๐ ปี พระเจ้าเสละโอรสของพระเจ้ามุกฏสีวะจับทมิฬแล้วเสวยราชสมบัติ ๑๐ ปี จากนั้น เอฬารทมิฬยกทัพมาจากแคว้นโจฬะซึ่งราชสมบัติของพระเจ้าเสละเสวยราชสมบัติอยู่ ๔๔ ปี พระเจ้าเอฬารนี้ทรงเป็นคนซื่อตรงโปรดให้ตั้งระฆังไว้เหนือพระเศียรให้ผู้สหายโยงไว้สำหรับให้ประชาชนตีร้องทุกข์ กล่าวกันว่า พระราชาโอรสทรงขับรถไปทับลูกโคตาย แม่วัวไปตีระฆังร้องทุกข์ พระองค์โปรดให้ประหารพระโอรสด้วยล้อรถคันนั้น ฝูงโคกินลูกนกบนต้นตาล แม่นกไปตีระฆังร้องทุกข์ โปรดให้เสียบงูไว้บนยอดต้นตาล พระองค์ทรงพลาดทำให้ส่วนของพระเจดีย์ที่เจดีย์บรรพตแตกทรง รับสั่งให้เหล่าอำมาตย์นำราชรถคันนั้นมาทาบพระศอกของพระองค์ แต่เหล่าอำมาตย์กราบทูลว่า พระศาสดาไม่ทรงเบียดเบียนผู้อื่น พระองค์จึงโปรดให้สร้างสถานที่ ชดใช้แทน หญิงชราตากข้าวให้แห้ง ฝนตกผิดฤดูกาล พระองค์ทรงอดพระกระยา-หารเพื่อขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลจนเทวดาต้อง

คอยบันดาลฝนให้ตกต้อง ตามฤดูกาล

บทที่ ๒๒

คามณีกุมารสูติ : การประสูติของพระคามณีกุมาร

พระเจ้าทูลฐคามณีทรงปลงพระชนม์พระเจ้าเอฬารแล้วได้เป็นกษัตริย์
ลังกาพระองค์ทรงสืบเชื้อสายจากพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะมาตามลำดับ คือ
พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ พระเจ้ามหามาคเป็นพระอนุชาพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ
ปกครองอยู่ที่โรหณรัฐ พระโอรสของพระเจ้ามahanาคนั้นทรงพระนามว่ายัญฐาลย-
ติสสะๆ มีพระโอรสทรงพระนามว่าโคฐกัณฑ์ๆ มีพระโอรสทรงพระนามว่ากา-
กัณฑ์ติสสะๆ ทรงมีพระโอรสคือพระคามณีกัณฑ์ๆ ทรงมีพระมารดาทรงพระนาม
ว่าวิหารเทวีเป็นพระราชธิดากษัตริย์ผู้ครองแคว้นกัลยาณี คำว่าคามณีกัณฑ์มา
จากคำว่า คามณี ซึ่งหมายถึงเป็นใหญ่ในมหาคาม และคำว่า กัณฑ์ ซึ่งเป็น
พระปรมาภิไธยของพระอัยยกา ทรงมีพระกนิษฐาร่วมพระมารดา ๑ พระองค์
ทรงพระนามว่า ติสสะ เมื่อพระเจ้าคามณีกัณฑ์ทรงเจริญวัยทรงอุปถัมภ์ด้วยพระ
บุญญาธิการ พระยศ พระปรีชา พระเดช พระกำลัง และพระวิริยะ

บทที่ ๒๓

โยธลภาวะ : การได้ทหาร

พระคามณีกัณฑ์ราชกุมารนั้นทรงมีทหารเอก ๑๐ ท่าน คือ (๑) นันทิ-
มิตตะ (๒) สุรมิมิลละ (๓) มหาโสณะ (๔) โคฐยิมพระ (๕) เถรปุตตกัณฑ์ (๖) ภระณะ
(๗) เวฬุสมณะ (๘) ชัญชเววะ (๙) ผุสสเทวะ และ (๑๐) ลภियยวสกะ พระราชา
(กากกัณฑ์ติสสะ) มีพระราชบัญชาให้ทหารเอกทั้ง ๑๐ ท่านนี้คัดเลือกทหารมา
คนละ ๑๐ คน ได้ ๑๐๐ คน มีพระราชบัญชาให้ทหารเหล่านั้นคัดเลือกทหาร
มาอีกได้ ๑,๐๐๐ คน และมีพระราชบัญชาอีกโดยทำนองเดียวกัน พระคามณี-

อภัยราชกุมารจึงได้ทหารรวมทั้งหมด ๑๑,๑๑๐ คน

บทที่ ๒๔

เทวภาคิกฤตชะ : การรบระหว่างกษัตริย์ ๒ พี่น้อง

พระเจ้ากากัณณดิศสโปรตให้พระคามณีกุมารประทับอยู่ที่มหาคามกับพระองค์ ส่วนพระติสสราชกุมารโปรดให้ไปประทับที่ทิวาปีเพื่อป้องกันปัจจันตชนบท ต่อมาพระคามณีอภัยราชกุมารได้กราบทูลขอพระบรมราชานุญาตกับพระบิดาเพื่อยกทัพไปรบกับพวกทมิฬแต่ไม่ได้รับพระบรมราชานุญาต จึงทรงส่งเครื่องประดับสตรีไปถวายพระราชบิดา พระราชบิดากริ้ว พระกุมารจึงเสด็จหนีไปยังมัลลประเทศ เพราะพระองค์ทรงประทุษร้ายพระราชบิดามหาชนจึงเรียกพระองค์ว่าทูลฐคามณีอภัย เมื่อพระราชบิดาสวรรคต พระติสสราชกุมารได้ทรงจัดพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพเป็นการลับแล้วอัญเชิญพระมารดาและพระยาช้างกัณฐกะ (ช้างประจำรัชกาล) ไปยังทิวาปี เมื่อพระทูลฐคามณีอภัยทรงทราบจึงเสด็จมายึดมหาคามไว้แล้วอภิเษกในราชสมบัติ ต่อมา ทรงส่งพระราชสาส์นไปทูลอัญเชิญพระมารดาเสด็จนิวัตพระนครเมื่อไม่ได้ถึง ๓ ครั้งจึงทรงกรีธาทัพไปรบกับพระติสสราชกุมาร ครั้งแรกทรงพ่ายแพ้ ครั้งที่ ๒ ทรงรบชนะ แต่ทรงพระราชทานอภัยโทษแก่พระติสสราชกุมารและโปรดให้ไปประทับที่ทิวาปีเช่นเดิม

บทที่ ๒๕

ทูลฐคามณีวิชยะ : ชัยชนะของพระเจ้าทูลฐคามณี

ต่อมา พระเจ้าทูลฐคามณีอภัยทรงสงเคราะห์ประชาชน โปรดให้อัญเชิญพระธาตุมารบรรจุที่พระแสงหอก แล้วเสด็จสู่ติสสมหารามเพื่อขอพระสงฆ์ได้พระสงฆ์จำนวน ๕๐๐ รูป (สำหรับโปรดญาติโยมในสนามรบ) จากนั้นทรงยกพยุหยาตราไปรบกับพระเจ้าเอสารทมิฬ ทรงประหารพวกทมิฬที่ตั้งอยู่ตามรายทางจำนวนมากรุกเข้าไปจนถึงกรุงอนูราธบุรีโดยลำดับ ทรงกระทำยุทธหัตถี

กับพระเจ้าเอฬารทมิฬได้รับชัยชนะ ทรงครองราชสมบัติลังกาทวีปทั้งสิ้นภายใต้
เอกเศวตฉัตร แต่พระองค์ไม่ทรงสบายพระทัยเพราะทรงรำลึกถึงการฆ่าคนตาย
นับไม่ถ้วน เมื่อทรงสดับพระธรรมเทศนาจากพระสงฆ์ใจความว่า “การฆ่าเพื่อ
ทำนุบำรุงศาสนาไม่ห้ามสวรรค์ การฆ่าคนทุกศีล ๑ คน เป็นบาปเท่ากับการฆ่า
คนครึ่งคน เพราะคนที่ไม่นับถือไตรสรณคมน์หรือคนไม่มีศีล ๕ ขาดมนุษยธรรม
มีความเป็นมนุษย์ไม่สมบูรณ์ตายไปก็เหมือนสัตว์เดรัจฉาน” จึงทรงคลายบาป
ที่ประทับอยู่ในพระทัย เนื่องจากพระองค์จะทรงถวายทานแก่พระสงฆ์ก่อน
เสวยพระกระยาหารทุกครั้ง ต่อมา ทรงคำนึงว่า ในคราวเสวยพระกระยาหาร
ครั้งหนึ่ง พระองค์ทรงขาดพระสติสัมปชัญญะลืมถวายพริกแก่พระสงฆ์ก่อน
เสวยพระกระยาหาร จึงทรงมีพระราชดำริเพื่อจะไถ่บาปด้วยการสร้างพระวิหาร

บทที่ ๒๖

มริจวัฏฐิวิหารมเห : งานฉลองมริจวัฏฐิวิหาร

ครั้นเสร็จสิ้นการสงครามแล้ว พระเจ้าทุฏฐคามณีอภัยโปรดให้สร้าง
มริจวัฏฐิวิหารและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทรงสร้างสถานที่และสิ่งที่มีค่าไว้
ในพระพุทธศาสนาจำนวนมาก เฉพาะพระราชทรัพย์ที่ทรงสละเพื่อสร้างพระ
วิหารจนถึงงานฉลองพระวิหารมีจำนวนถึง ๑๙ โภกิ

บทที่ ๒๗

โลหปราสาทมเห : งานฉลองโลหปราสาท

ทรงศึกษาด้านานเก่า(ประวัติศาสตร์)จึงโปรดให้ค้นหาในพระราชวัง
ทรงพบแผ่นจารึกทองคำซึ่งพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะโปรดให้จารึกไว้ในหีบที่เก็บ
ไว้ในพระราชวังมีข้อความว่า “ในอนาคตล่วงไปได้ ๑๔๐ ปี พระเจ้าทุฏฐคามณี
พระโอรสของพระเจ้ากากัณณติสสะจักให้สร้างสิ่งนี้ๆ ไว้ว่า” จึงมีพระราชประสงค์

จะให้สร้างโลหะปราสาทจึงทรงอาราธนาให้พระสงฆ์จำลองทิพยวิมานจากสวรรค์
ชั้นดาวดึงส์แล้วโปรดให้สร้างโลหะปราสาท ๙ ชั้นขึ้นตามแบบร่างนั้น ในการส
ร้างโลหะปราสาทนั้นตรัสว่า “ประชาชนต้องไม่ทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง” และโปรด
ให้มีพิธีสมโภชอย่างยิ่งใหญ่ทรงสิ้นพระราชทรัพย์ ๓๐ โกฎิ

บทที่ ๒๘

มหาอุปสาธนลภาวะ : การได้วัตถุปัจจัยที่ทำให้สร้าง พระมหาสถูปสำเร็จ

พระองค์ทรงอนุสรณ์ถึงตำนานเก่าจึงทรงริเริ่มการก่อสร้างพระมหาสถูป
และมีการค้นพบแหล่งอิฐ แหล่งทองคำ แหล่งทองแดงเป็นต้นจำนวนมากทำให้
พระองค์ทรงได้วัตถุปัจจัยที่ทำให้สร้างพระมหาสถูปสำเร็จ

บทที่ ๒๙

อุปารัมภะ : การเริ่มก่อสร้างพระสถูป

เมื่อได้วัตถุปัจจัยสำหรับก่อสร้างแล้ว พระเจ้าทุภฏฐคามณีอภัยทรงเริ่มสร้าง
พระมหาสถูปตรงกับวันเพ็ญเดือน ๖ ทรงก่อสร้างพระสถูปตามวิธีโบราณ ขณะ
ดำเนินการก่อสร้างนั้นได้มีภิกษุเดินทางมาจากที่ต่างๆ ทั้งจากอินเดีย และลังกา
ที่กำหนดจำนวนไว้มี ๑,๔๓๖,๐๐๐ รูป ที่ไม่ระบุจำนวนไว้ประมาณได้ ๙๖ โกฎิ

มีพิธีบูชาอย่างยิ่งใหญ่ มีผู้บรรลุลุทธิธรรมจำนวนมาก

บทที่ ๓๐

ธาตุคัพภรจนะ : การสร้างห้องพระบรมสารีริกธาตุ

พระเจ้าทกุฐคามณีอภัยรับสั่งให้คัดเลือกนายช่างแล้วโปรดให้สร้างห้องพระบรมสารีริกธาตุ ในขณะที่กำลังก่อสร้างนั้น ฐานพระสถูปทรุดลงไปถึง ๙ ครั้ง เพราะภิกษุผู้มีฤทธิ์บันดาลเพื่อให้ฐานพระสถูปมั่นคง ส่วนห้องพระบรมสารีริกธาตุนั้นสร้างเป็นห้องสี่เหลี่ยมปิดด้วยแผ่นหินสีขาวเหมือนก้อนเมฆ (หินอ่อน) ทุกด้านให้ประดับตกแต่งอย่างสวยงามมีพระพุทธรูปปฏิมาประดิษฐาน มีภาพจิตรกรรมฝาผนังพุทธประวัติตั้งแต่พรหมอาราธนาจนถึงถวายพระเพลิงพระพุทธรูประชาดก พรหม เทพ ยักษ์เป็นต้นวิจิตรงดงามมาก พระอินทศุติเตจระเป็นผู้ดูแลการก่อสร้าง กระทั่งห้องบรรจุพระบรมสารีริกธาตุสำเร็จ

บทที่ ๓๑

ธาตุนิธานะ : การบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

เมื่อถึงคราวบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระสงฆ์ได้สั่งให้โสณุตตรสามเณรไปอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาจากนาคภพ พระเจ้าทกุฐคามณีอภัยโปรดให้มีพิธีสมโภชเป็นการใหญ่ และพระบรมสารีริกธาตุได้แสดงปาฏิหาริย์ เมื่อบรรจุ

พระธาดุเสรีจ พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะโปรดให้ก่อพระสถูปปิดไว้

บทที่ ๓๒

ตุลิตปุระคมนะ : การเสด็จสู่ตุลิต

เมื่อการสร้างพระเจดีย์ยังไม่ทันเสร็จ พระเจ้าทุณฐคามณีอภัยทรงพระประชวรหนัก จึงโปรดให้พระติสสราชกุมารรับภาระงานสร้างพระเจดีย์ พระติสสราชกุมารโปรดให้เอาผ้าขาวคลุมองค์พระเจดีย์และให้เขียนรูปไฟทีและจิตรกรรมอันงดงามเพื่อให้พระเชษฐาได้ทอดพระเนตรก่อนสิ้นพระชนม์ พระเจ้าแผ่นดินทรงบรรทมบนพระสรีริกาทิศ(ที่พวกเจ้าพนักงานหามา)ทรงกระทำประทักษิณและไหว้พระเจดีย์ พระองค์ทรงทอดพระเนตรพระมหาสถูปและโลหปราสาทแล้วทรงพระโสมนัส ครั้งนั้นมีภิกษุมาประชุมกันประมาณ ๘๖ โกฏิ ภิกษุทั้งหลายได้สวดสาธยายเป็นคณะฯ พระเถรปุตุตตาทักขิณคิกของพระองค์ได้เข้าเฝ้าปลอบพระทัยพระราช พระองค์โปรดให้เจ้าพนักงานจารึกพระราชประวัติของพระองค์ไว้ ขณะที่พระสงฆ์กำลังสวดสาธยายนั้น เทวดาจากสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้นได้นำราชรถมาทูลอัญเชิญให้พระองค์เสด็จไปเกิดในสวรรค์ชั้นของตน พระราชาทรงเลือกเสด็จสู่สวรรค์ชั้นดุสิตเพราะเป็นสวรรค์ชั้นที่มีพระโพธิสัตว์ไปบังเกิดมาก ครั้งนั้นได้เกิดสถานที่สำคัญ คือ มกุฏมุตตศาลา ราวัญฐิตศาลา ราชมาฬกะ เชื่อกันว่าในอนาคตพระองค์จักเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธเจ้า

ศรีอริยมุตไตรย พระติสสราชากุมารผู้พระกนิษฐาจักเป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้าย

บทที่ ๓๓

ทสราชา : พระราชา ๑๐ พระองค์

เมื่อพระเจ้าเทวานัมปิยติสสเสสวรรคตแล้ว พระติสสราชากุมารพระกนิษฐาได้รับอภิเษกเป็นกษัตริย์องค์ที่ ๑๘ ของลังกาได้รับการขนานพระนามว่าสัทธาติสส พระองค์โปรดให้สร้างโลหปราสาท ๗ ชั้น และวิหารอื่นๆ อีกจำนวนมาก ทรงพระธรรมชั้น ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้น พระเจ้าสัทธาติสสทรงมีพระราชโอรส ๒ พระองค์ คือ เจ้าชายลัชชิตติสส กับเจ้าชายกุลลัตถนะ เมื่อพระองค์สวรรคต พวกอำมาตย์กับพระสงฆ์ได้อภิเษกเจ้าชายกุลลัตถนะในราชสมบัติ เจ้าชายลัชชิตติสสทรงจับพระเจ้ากุลลัตถนะแล้วสำเร็จราชการเอง แต่ก็โปรดให้พระเจ้ากุลลัตถนะได้ครองราชย์ ๑ เดือนบ้าง ๑๐ วันบ้าง ระยะ ๓ ปีแรก พระองค์ไม่ทรงพอพระทัยพระสงฆ์เพราะทรงกลัวว่าพระสงฆ์ไม่รู้จักเชิดชูบุคคลตามวุฒิกภาวะ ภายหลังทรงเลื่อมใสทรงทะนุบำรุงพระพุทธานุศาสนามาก เสวยราชสมบัติลังกาอยู่ ๙ ปี กับครึ่งเดือน จากนั้นพระกนิษฐาของพระองค์เสวยราชสมบัติ ๖ ปี ทรงพระนามว่าซัลลาภูนาคะ เสนาบดีชื่อกัมมหารัตตกะจับพระเจ้าซัลลาภูนาคะแล้วขังไว้ในพระนคร พระกนิษฐาของพระเจ้าซัลลาภูนาคะทรงพระนามว่าวิภูควคามณีทรงประหารเสนาบดีแล้วครองราชสมบัติ ทรงแต่งตั้งพระโอรสของพระเจ้าซัลลาภูนาคะเป็นพระราชาบุตรบุญธรรม พระเจ้าคามณีทรงอภิเษกได้เพียง ๕ เดือน ทมิฬทั้ง ๗ ได้ชิงราชสมบัติ พระเจ้าวิภูควคามณีทรงหลบหนีไปทางติดถารามที่พระเจ้าปัทมกุกายโปรดให้สร้างไว้ ครินิครนถ์เห็นพระองค์ได้ร้องคำว่า “เจ้ามหากาฬสีหลกำลังหนีไป” พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า ถ้าได้ครองราชสมบัติสำเร็จอีกครึ่งจะทรงสร้างพระวิหารไว้ที่นั่น แล้วเสด็จหนีไป และทรงได้รับการอนุเคราะห์บิณฑบาตจากพระมหาติสสเถระ ต่อมาเสด็จไปอาศัยตนสีวะอยู่ ๑๔ ปี ภายหลังเสด็จไปยึดกรุงอนูราธบุรีประหารเจ้าทาจิกทมิฬ

พระองค์โปรดให้สร้างทวารวาทสบริเวณวิหารทัตติถาราม นับแต่การสร้างมหาวิหารได้ ๒๑๗ ปี ๑๐ เดือน ๑๐ วัน ทรงสร้างอภัยคีรีวิหารและนิมนต์พระมหาติสสะกับพระติสสะผู้พหูสูตมาพำนัก ต่อมาเกิดการแตกแยกคณะสงฆ์ออกเป็นฝ่ายมหาวิหารกับฝ่ายอภัยคีรีวิหาร ในรัชกาลนี้ได้มีการเขียนพระไตรปิฎกลงในคัมภีร์เพื่อให้พระสังฆกรรมตั้งมั่น พระเจ้าวัฏฏคามณีทรงเสวยราชสมบัติ ๑๒ ปี ๕ เดือน (รวมกับการครองราชย์ตอนต้น)

บทที่ ๓๔

เอกาทศราชที่ปนะ : แสดงเรื่องพระราชชา ๑๑ พระองค์

เมื่อพระเจ้าวัฏฏคามณีสวรรคตแล้วได้มีพระราชโอรสสืบต่อจากพระเจ้าวัฏฏคามณี ๑๑ พระองค์ ได้แก่

๑. พระเจ้ามหาจุฬามหาติสสะ ครองราชย์ ๑๔ ปี ทรงมีพระราชจริยวัตรเช่นทรงปลอมพระองค์ เสด็จไปทำนาเพื่อนำข้าวมาถวายทาน และทรงรับจ้างหีบอ้อย ๓ ปีเพื่อนำค่าจ้างมาบำเพ็ญบุญ ในรัชกาลนี้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนามาก ปรากฏมีจำนวนพระภิกษุเกือบ ๑๐๐,๐๐๐ รูป และ ภิกษุณี ๖๐,๐๐๐ รูป

๒. พระเจ้าจุฬนาท ทรงเป็นโอรสของพระเจ้าวัฏฏคามณี ทรงแค้นเคืองพระสงฆ์ที่ไม่ให้การพักพิงขณะที่ทรงเป็นโจรเร่ร่อนไปในวิหารต่างๆ เมื่อได้ครองราชย์ แล้วจึงให้ทำลายมหาวิหาร ๑๘ แห่ง ทรงครองราชย์อยู่ ๑๒ ปี ก็ถูกพระนางอนุสา ผู้เป็นพระชายาวางยาพิษสิ้นพระชนม์

๓. พระเจ้าติสสะ ทรงเป็นโอรสของพระเจ้ามหาจุฬามหาติสสะครองราชย์ ๓ ปี ถูกพระนางอนุสา ผู้เป็นพระชายาลอบวางยาพิษสวรรคตอีก

๔. พระเจ้าสีวะ เดิมเป็นหัวหน้านายประตู่ พระนางอนุสหายกขึ้นเป็น

พระสวามี และได้เป็นกษัตริย์ ครองราชย์อยู่ ๑ ปี ๒ เดือน ก็ถูกพระนางอนุสาวงยาพิษสวรรคต

๕. พระเจ้าวฤกะ เดิมเป็นทมิฬและเป็นช่างไม้ในวัง พระนางอนุสาวยกขึ้นเป็นพระสวามีจึงได้เป็นกษัตริย์ ครองราชย์อยู่ ๑ ปี ๒ เดือน ก็ถูกพระนางอนุสาวงยาพิษสวรรคตอีก

๖. พระเจ้าทารุกติกติสสะ พระนางอนุสาวยกขึ้นเป็นกษัตริย์ ครองราชย์อยู่ ๑ ปี ๑ เดือนก็ถูกพระนางอนุสาวเทวีวางยาพิษปลงพระชนม์

๗. พระเจ้านิลิยะ เป็นทมิฬและเป็นพราหมณ์ปุโรหิต ครองราชย์อยู่ ๖ เดือนก็ถูกพระนางอนุสาวปลงพระชนม์ด้วยยาพิษ

๘. พระนางอนุสาว หลังจากปลงพระชนม์กษัตริย์ถึง ๖ พระองค์แล้ว จึงได้ขึ้นเป็นนางขัตติยานีเสียเอง ครองราชย์อยู่ ๔ เดือน ก็ถูกปลงพระชนม์

๙. พระเจ้ากุกกัณณติสสะ ทรงเป็นพระโอรสองค์ที่ ๒ ของพระเจ้ามหาจุมพหาคติสสะกลัวพระนางอนุสาวจึงหนีไปบวช ภายหลังแอบช่องสุ่มผู้คนได้มากแล้วยกมา ฆ่าพระนางอนุสาวเทวีผู้มีจิตใจโหดร้ายนั้น พระองค์ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ทรงสร้างโบสถ์วิหาร ปลุกต้นโพธิ์ และสร้างวิหารถวายพระมารดาที่ทรงผนวชเป็น ภิกษุณีใกล้กับพระราชมณฑลเชียร พระราชกรณียกิจฝ่ายบ้านเมือง เช่น ทรงก่อกำแพงเมืองสูง ๗ ศอก และให้ขุดคูเมืองเป็นต้น เสวยราชสมบัติ ๒๒ ปี

๑๐. พระเจ้าภาติกาภัยหรือภาติกราช เป็นพระโอรสของพระเจ้ากุกกัณณติสสะ ทรงเป็นพระธรรมิกราช ทรงปฏิสังขรณ์อารามเก่า สร้างโรงพระอุโบสถ และพระสถูป เป็นต้น ทรงให้สร้างคบเพลิงไว้ในบึงให้แสงไฟพุ่งจากบึงส่องพระสถูป และตกแต่ง พระสถูปด้วยเครื่องตกแต่งจำนวนมาก ทรงให้พระสงฆ์สวดสาธยายเป็นคณะ ทรงอดพระกระยาหารเพื่อที่จะได้ทอดพระเนตรพระสารีริกธาตุ ในรัชกาลนี้มีพิธีที่สำคัญ เช่น พิธีสุยามงคล(เจิมปูนขาว)แก้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ พิธีบูชาสรณ้ำพระศรีมหาโพธิ์ และมีการจัดพิธีวิสาขบูชา ๒๘ ครั้ง ถือเป็นพิธีสำคัญที่ทำต่อ

เนื่องกันทุกๆ ปีนอกจากนี้ยังมีการบูชาอื่นๆ อีกราว ๘๔,๐๐๐ ครั้ง ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยวิธีต่างๆ เป็นอันมาก พระองค์ทรงครองราชย์อยู่ ๒๘ ปี

๑๑. พระเจ้ามหาท้าวภูมิหวนาคะ ทรงเป็นพระกนิษฐาของพระเจ้าภาติกกราช ทรงดำเนินตามพระราชปฎิบัติของพระเจ้าเชษฐา ทรงทำนุบำรุงทั้งภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ทรงถวายพระองค์ พระเทวี พระโอรส พระมวงคหัตถ์และม้ามวงคคแก่สงฆ์ แล้วนำพระราชทรัพย์มาไถ่พระองค์เป็นต้นคีนจากพระสงฆ์ (คงจะกลายมาเป็นธรรมเนียม ในการไถ่ชีวิตสัตว์ในปัจจุบัน) เสวยราชสมบัติ ๑๒ ปี

บทที่ ๓๕

ทวาทสราชกะ : พระราชา ๑๒ พระองค์

หลังจากพระเจ้ามหาท้าวภูมิหวนาคะ ได้มีกษัตริย์ครองราชย์สืบต่อกันมาอีก ๑๒ พระองค์ คือ

๑. พระเจ้าอำมณฑคามณีอภัย โอรสของพระเจ้ามหาท้าวภูมิหวนาคะครองราชย์อยู่ ๙ ปี ๘ เดือน ทรงทำนุบำรุงพระศาสนาด้วยการสร้างโบสถ์ วิหาร เป็นต้น ทรงประกาศห้ามมิให้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตทั่วทวีป ต่อมาถูกพระกนิษฐาปลงพระชนม์

๒. พระเจ้ากนิษฐาณุติสสะ ทรงเป็นพระกนิษฐาของพระเจ้าอำมณฑคามณีอภัย ปลงพระชนม์พระเจ้าเชษฐาแล้วปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์ครองราชสมบัติอยู่ ๓ ปี ในรัชกาลนี้มีพระภิกษุเข้าไปพัวพันกับการวางแผนลอบปลงพระชนม์ จึงรับสั่งให้ลงโทษพระภิกษุ ๖๐ รูป ที่ร่วมก่อการด้วยการให้โยนลงเหว

๓. พระเจ้าจุฬากภัย ทรงเป็นโอรสของพระเจ้าอำมณฑคามณีอภัย ครองราชย์ ๑ ปี

๔. พระนางสีวลี ทรงเป็นพระธิดาของพระเจ้าอำมณฑคามณีอภัย พระกนิษฐา ของพระเจ้าจุฬากภัย ครองราชย์ ๔ เดือน